

Poglądy i postawy polityczne młodych

Sebastian Halicki

Maria Pierżak

Maria Rykowska

Sabina Rzewuska

Karolina Strzelczyk

4

Seria „**Working Papers**” Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (IS UW) to publikacje prac i osiągnięć studentów Instytutu, zgłoszonych do konkursu, ocenionych i wybranych do ich wydania przez Komisję Dydaktyczną IS UW. Publikowane opracowania podlegały recenzji przez jednego samodzielnego pracownika naukowego.

Recenzja naukowa: prof. Jarosław Kiliński

Niniejsza publikacja jest udoskonaloną wersją pracy zaliczeniowej grupy napisanej pod kierunkiem dr. prof. ucz. Agnieszki Jasiewicz-Betkiewicz.

ISBN: 978-83-922588-4-1

Informacje o wydawcy i finansowaniu:

Publikacja została sfinansowana ze środków Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Wydawcą "Working Papers" jest Instytut Socjologii, Wydział Filozofii i Socjologii, Uniwersytetu Warszawskiego.

Tytuł pracy w języku angielskim

Political views and attitudes of youngs

Spis Treści

Wstęp	4
<i>Metodologia</i>	5
Analiza danych uzyskanych w badaniu ankietowym	8
1. <i>Ogólna charakterystyka młodych wyborców</i>	8
Frekwencja i preferencje wyborcze	8
Powody preferencji wyborczych	9
Światopogląd i poglądy gospodarcze	10
2. <i>Antypatie i wewnętrzna polaryzacja wśród młodych wyborców</i>	12
Definicja polaryzacji politycznej	12
Orientacja polityczna, a otwartość w kontaktach	12
Niechęci i sympatie wyborcze	14
Skąd polaryzacja polityczna?	16
Niechęć wyborców w stosunku do innych partii	16
Najbardziej nielubiane partie	17
Powody niechęci	19
3. <i>Kierunek studiów a preferencje polityczne</i>	21
Aktywność studentów poszczególnych kierunków w czasie wyborów	25
4. <i>Poglądy na sprawy społeczne i hermetyczność najbliższego otoczenia respondentów</i>	26
Siedem kwestii drażliwych – opinia respondentów	27
Ocena deklaratywnej zgodności respondentów z ich bliskimi	27
Podobieństwo poglądów do przyjaciół	28
Podobieństwo poglądów w rodzinie	29
Relacje z osobami o odmiennych poglądach	31
Podsumowanie	32
Zakończenie	34
Spis ilustracji	36
Bibliografia	37

Wstęp

Polaryzacja polityczna jest jednym z ważniejszych zjawisk we współczesnym demokratycznym społeczeństwie, której poziom świadczy o ogólnym zróżnicowaniu poglądów obywateli. Jej analiza pozwala także na przewidywanie wyników wyborów, między innymi parlamentarnych oraz samorządowych. Informacja o tym, jakie partie darzy się sympatią, a które wręcz przeciwnie, jak również kwestia poglądów na najbardziej kontrowersyjne tematy społeczne, może pomóc w stwierdzeniu, co jest dla ludzi istotne w polityce i jakie są ich priorytety. Poznanie stopnia hermetyczności różnych środowisk umożliwia określenie, w jakim stopniu społeczeństwo jest skłonne do dyskusji i poszukiwania wspólnych rozwiązań. Szczególnie interesujące wydaje się poznanie poglądów ludzi młodych, których postawy i wartości dopiero się kształtują. w literaturze można dostrzec brak aktualnych wyników badań koncentrujących się na tej grupie.

W niniejszym raporcie staraliśmy się zarówno określić światopogląd oraz stopień polaryzacji politycznej wśród studentów i licealistów, jak i poziom hermetyczności ich środowisk w zależności od wyznawanego przez nich światopoglądu. Na podstawie raportu Centrum Badań nad Uprzedzeniami UW przewidywaliśmy, że spośród wszystkich elektoratów, najmniejszą niechęcią wobec innych partii politycznych będą wykazywać się zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości i jednocześnie, ugrupowanie to odnotuje wśród respondentów najwyższy poziom antypatii¹. Zgodnie z wynikami badań Stefaniak i współpracowników oczekiwaliśmy, że młodzi Warszawiacy raczej nie utrzymują bliskich relacji z osobami o silnie odmiennych poglądach, przejawiając tę samą tendencję, którą można zauważyć w całej populacji². Chcieliśmy również zweryfikować postawioną hipotezę, iż wśród osób uczęszczających na studia humanistyczne lub społeczne, bardziej niż wśród studentów innych kierunków, powszechny jest liberalizm światopoglądowy, a także bardziej ceni się interwencjonizm gospodarczy³. Źródła takiego zróżnicowania dopatrywaliśmy się w różnicy podejmowanych na studiach tematów i mogącej wynikać z nich różnej wrażliwości na zagadnienia społeczne. Podczas studiów na kierunkach społeczno-humanistycznych znacznie częściej poruszane są tematy związane z problemami i wydarzeniami społecznymi, co może prowadzić studentów tych kierunków do większego namysłu nad

1 Górska, P. (2019). Polaryzacja polityczna w Polsce. Jak bardzo jesteśmy podzieleni? Warszawa: Centrum Badań nad Uprzedzeniami.

2 Stefaniak, A., Bilewicz, M. i Winiewski, M. (red.) (2015). Uprzedzenia w Polsce. Warszawa: Wydawnictwo Liberi Libri., s. 109-111.

3 Na potrzeby tej pracy rozumiany jako duży udział państwa w gospodarce.

nimi. Ponadto badania przeprowadzone przez Adama Bonice z Uniwersytetu Stanfordzkiego⁴ wykazują, że poszczególne grupy zawodowe wykazują preferencje polityczne. Ponieważ w założeniu studia mają przygotowywać do pracy w konkretnych zawodach postanowiliśmy sprawdzić, czy na tym etapie również można zaobserwować podobne zależności.

Metodologia

Przeprowadzono badanie sondażowe przy wykorzystaniu dwóch sposobów realizacji: papierowej, zbieranej audytoryjnie oraz ankiety online z użyciem formularzy Google'a. Na etapie planowania badania zakładano badanie tylko metodą ankiet audytoryjnych, jednak - niewiele ponad dwa tygodnie po rozpoczęciu fazy terenowej badania - w całej Polsce ogłoszono stan zagrożenia epidemiologicznego chorobą Covid-19 i, w związku z tym, prewencyjnie zamknięto szkoły wszystkich szczebli. Uniemożliwiło to realizację badania w pierwotnie zakładanej formie. w związku z tym zdecydowaliśmy się na ankietę online, co pozwoliło na kontynuację badania i ukończenie fazy terenowej w wyznaczonym terminie, a jednocześnie odpowiadało wymogowi ograniczania kontaktów bezpośrednich. Treść wersji elektronicznej nie różniła się oryginalnego, papierowego kwestionariusza.

Próba została dobrana i wyznaczona na etapie planowania, gdy zakładano realizację badania metodą audytoryjną. Już na etapie planowania było wiadome, że, ze względów formalnych i finansowych, nie ma możliwości przeprowadzenia badania na próbie losowej. Zamiast tego zastosowano dobór nieprobabilistyczny, który miał zagwarantować, że próba obejmie uczniów i studentów różnych szkół i będzie wewnętrznie zróżnicowana, a jednocześnie może być możliwy do wykonania bez stosowania dodatkowych środków. Oczekiwana próba miała wynosić 620 osób i miała składać się w połowie z licealistów i licealistek, a w połowie ze studentów i studentek szkół wyższych i uczelni warszawskich. Licea uwzględnione w badaniu dobrano na podstawie rankingu Perspektyw (za rok 2019). Jest to najważniejszy ranking w Polsce, którym kierują się także uczniowie i ich rodzice podczas wybierania szkoły średniej. Wyznaczono po trzy licea z początku, środka i końca rankingu, do których mieli udać się badacze. Jako uczelnie wybrano natomiast trzy największe publiczne szkoły wyższe znajdujące się w Warszawie oraz jedną uczelnię niepubliczną. Były to więc: Uniwersytet Warszawski, Politechnika Warszawska, Szkoła Główna Handlowa oraz SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie. Dodatkowo przypisując kwoty do uczelni, założono równy udział studentów z kierunków ścisłych i społeczno-humanistycznych. Było to kryterium ważne dla naszego badania, ponieważ

4 Bonica, A. (2012, Listopad). Mapping the Ideological Marketplace. *American Journal of Political Science*.

jednym z jego celów badawczych było zmapowanie poglądów politycznych ze względu na studiowaną grupę kierunków.

Badanie w formie audytoryjnej przeprowadzane było między 20 lutego a 10 marca 2020 roku na terenie Warszawy. Na tym etapie respondentów pozyskiwano kontaktując się z wykładowcami lub nauczycielami i prosząc o zgodę na przeprowadzenie badania podczas prowadzonych przez nich zajęć, albo zgłaszając się bezpośrednio do badanych podczas przerw i okienek. w dniu 10 marca ogłoszony został stan zagrożenia epidemiologicznego, a z dniem 12 marca zamknięto wszystkie placówki edukacyjne w Polsce. Uniemożliwiło to przeprowadzanie badania w takiej formie jak planowano. w związku z tym podjęto decyzję o przeprowadzeniu ankiety internetowej. Wykorzystano do tego dostępne nam narzędzie – Ankiety Google. Przy przenoszeniu ankiety do narzędzia starano się najbardziej jako to możliwe zachować jej oryginalną formę, nie tylko w kwestii brzmienia pytań (które pozostały niezmiennione), ale także pod względem jej funkcjonalności i przejrzystości. Ankiety internetowe zostały wypełnione w dniach 16-26 marca. Przyłożono wiele uwagi do tego, aby, pomimo zmiany formy przeprowadzania badania, próba możliwie najlepiej spełniała przedstawione powyżej założenia. Ankietę rozsyłano do respondentów z wykorzystaniem grup i fanpage'ów na Facebooku. Respondentów-studentów szukano na grupach powiązanych z odpowiednimi kierunkami i wydziałami wymienionych wcześniej uczelni warszawskich. Respondentów-licealistów szukano z wykorzystaniem grup zrzeszających uczniów konkretnych szkół, lub grup o tematyce związanej z nauką lub wyborem szkoły średniej. Pomimo starań, mających na celu utrzymanie kontroli nad doбором próby, wyniki pokazały, że w próbie wystąpiła dysproporcja przedstawicieli jednej z grup kierunków, a badanie zbliżyło się do nieprobabilistycznego panelu opartego na ochotnikach⁵.

W badaniu wzięło łącznie udział 680 osób, urodzonych między 1992 a 2005 rokiem, a więc w wieku między 15 a 28 lat. Wśród ankietowanych było 45% licealistów oraz 51% studentów. 4% respondentów nie podało informacji o etapie kształcenia. w grupie badanej znaleźli się przedstawiciele wszystkich klas liceum (od I do III⁶), jak również wszystkich lat studiów (od I aż do V roku). Pośród licealistów, 29 ankietowanych pochodziło spoza Warszawy. Pośród studentów 52% kształciło się na Uniwersytecie Warszawskim, a 29% na Politechnice Warszawskiej. Wystąpiła przewaga studentów kierunków matematyczno-przyrodniczych (58%) względem społeczno-humanistycznych (41%). Jest to ciekawa proporcja, z uwagi na to, że zwykle studenci

5 Siuda, P. (2016) Ankieta internetowa: zalety i wady – rekapitulacja. W: *Metody badań online*. Wydawnictwo Naukowe Katedra.

6 W momencie przeprowadzania badania uczniowie idący czteroklasowym trybem nauki w liceum byli w I klasie. Oni także znaleźli się wśród badanych. .

kierunków społecznych i humanistycznych są bardziej zaangażowani społecznie i politycznie i wydawałoby się, że tematyka ankiety będzie dla nich bardziej interesująca.

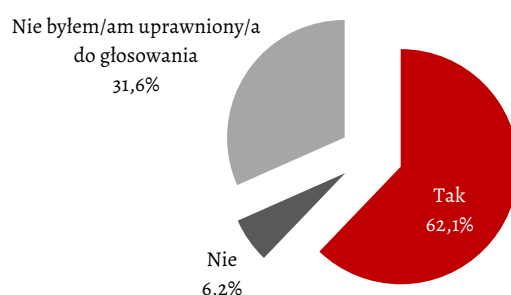
W próbie wystąpiła znaczna dysproporcja pod względem płci - kobiety stanowiły 64% wszystkich badanych. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że w pewnym stopniu odzwierciedla to rzeczywistość, w której kobiety stanowią przeważającą większość na uczelniach i w liceach ogólnokształcących. w roku akademickim 2018/2019 odsetki wynosiły odpowiednio: niemal 58% ogółu studentów i tyle samo ogółu uczniów liceów i ponad 63% ogółu absolwentów uczelni wyższych.

Analiza danych uzyskanych w badaniu ankietowym

1. Ogólna charakterystyka młodych wyborców

Frekwencja i preferencje wyborcze

Czy głosował/a Pan/i w ostatnich wyborach (wybory parlamentarne 13 października 2019)?

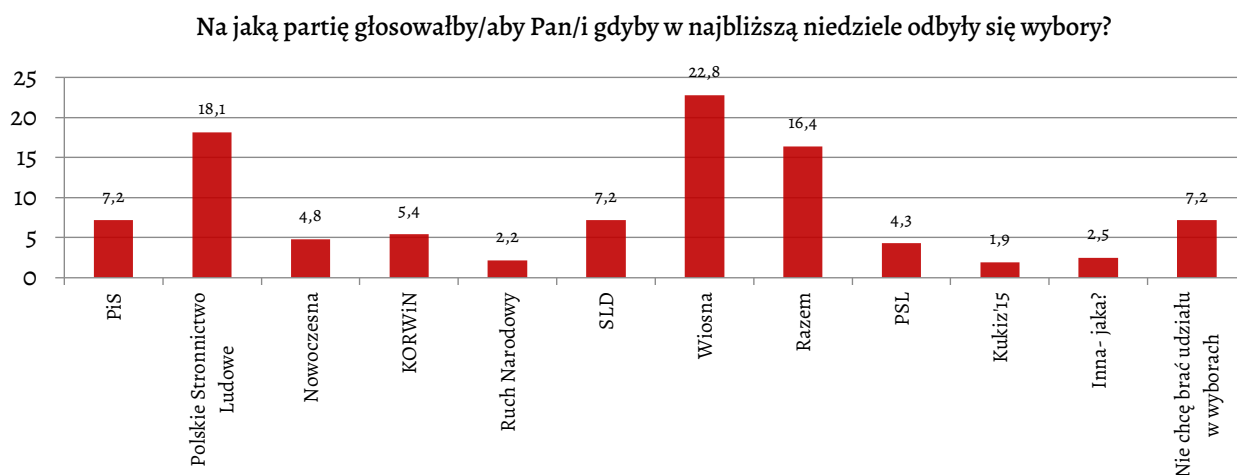
Wykres 1.1. Głosowanie w ostatnich wyborach

Przeprowadzone badanie miało na celu poznanie poglądów młodych dorosłych dotyczących polityki i wybranych zagadnień dyskursu publicznego. Rozpoczynając analizę, warto najpierw spojrzeć na wskaźniki frekwencji wyborczej wśród respondentów, zwracając uwagę na fakt, że część z nich, w październiku 2019 roku, mogła nie być jeszcze uprawniona do głosowania.

Ponad 62% respondentów zadeklarowało, że wzięło udział w ostatnich wyborach (wybory parlamentarne, 13 października 2019 r). Jedynie 6,2% nie głosowało, pomimo, że miało do tego prawo. Ponad 30%, w momencie wyborów, nie było uprawnionych do głosowania ze względu na wiek. Analiza wykazała związek udziału w wyborach z wiekiem – im starszy respondent, tym większe prawdopodobieństwo udziału. Jest to również zgodne z wieloma wcześniej przeprowadzonymi badaniami na temat partycypacji wyborczej⁷. Jeśli chodzi o związek z kierunkiem studiów, który

7 Centrum Badania Opinii Społecznej (2011). *Jak głosowali młodzi - refleksje powyborcze*. Warszawa; Zaremba, M. i Żerkowska-Balas, M. (2015). *Partycypacja nowych wyborców*. Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.

był dla nas szczególnie interesującym zagadnieniem, to analiza wykazała, że studenci kierunków społecznych, częściej niż reszta, deklarują udział w wyborach (96,2%).

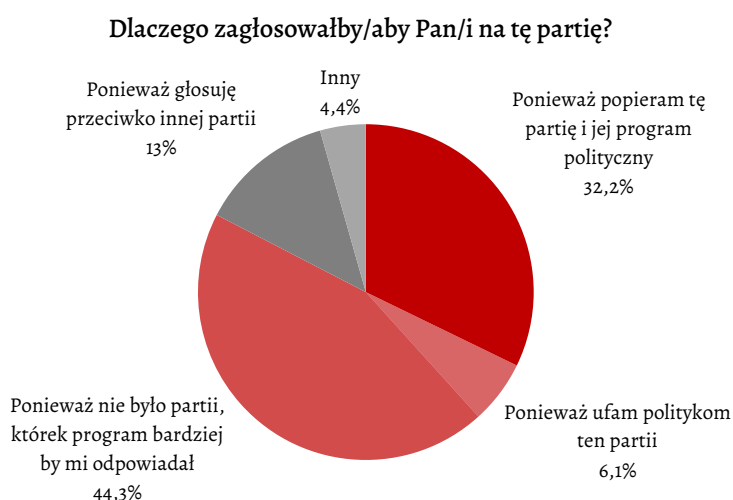

Wykres 1.2. Preferowana partia polityczna

Największym poparciem wśród młodych cieszyła się Wiosna (22,8%) a najmniejszym Kukiz'15 (1,9%). Partię rządzącą (PiS) wybierałoby zaledwie 7,2%. Grupy określane w tym rozdziale jako najbardziej prawicowe, czyli Prawo i Sprawiedliwość, KORWiN oraz Ruch Narodowy, mają najniższe poparcie wśród osób zajmujących się naukami społecznymi.

Powody preferencji wyborczych

Respondenci zapytani o powód, dla którego zagłosowałby na daną partię, najrzadziej wskazywali na zaufanie do jej przedstawicieli (6,1%), a najczęściej na brak alternatyw (44,3%). Najczęstszym uzasadnieniem wybierania Wiosny były: poparcie jej programu politycznego (40,5%) i brak innej partii, której program byłby bardziej odpowiadający na potrzeby respondentów (39,9%).

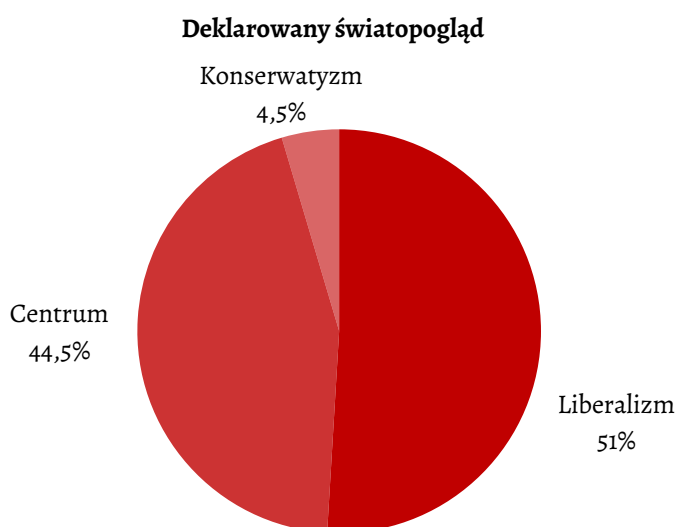
Wykres 2.3. Powód oddania głosu

Wśród młodych deklarujących, że gdyby w najbliższą niedzielę odbyły się wybory, zagłosowaliby na Prawo i Sprawiedliwość, najczęstszym powodem takiej decyzji byłby brak innej partii, której program wydawałby się bardziej odpowiedni (58,3%).

Zróżnicowanie motywacji do optowania za daną partią lub ugrupowaniem politycznym nie było bardzo duże wśród studentów różnych dyscyplin. Studiujący na kierunkach społecznych, matematycznych i przyrodniczych najczęściej wskazują na brak alternatyw – nie ma innej partii, której program bardziej wychodziłby naprzeciw ich potrzebom. Natomiast wśród studentów kierunków humanistycznych najczęstszym powodem jest poparcie dla danej partii i jej programu politycznego.

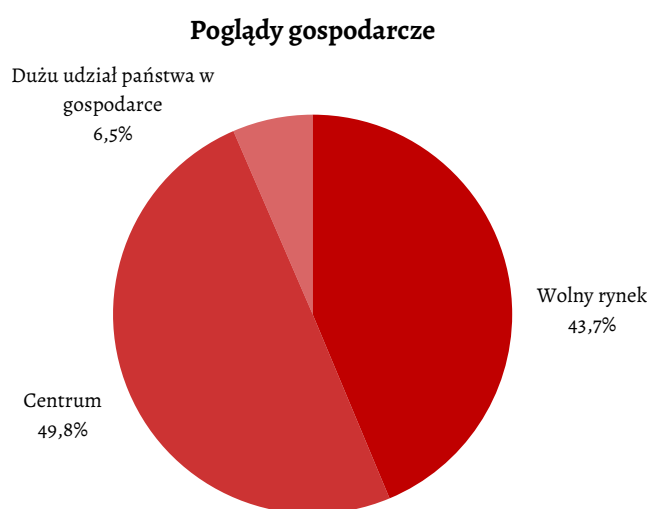
Światopogląd i poglądy gospodarcze

Najczęściej deklarowaną przez respondentów orientacją światopoglądową jest liberalizm (51%), a następnie centrum (44,5%). Poglądy konserwatywne wskazywane są znacznie rzadziej (4,5%). Konserwatywne przekonania z największą częstotliwością pojawiają się wśród studentów kierunków matematycznych, stanowią oni aż 65% osób deklarujących się jako konserwatyści. Studiujący nauki społeczne, humanistyczne i przyrodnicze najczęściej charakteryzowali się jako osoby liberalne, studenci dyscyplin matematycznych przeważnie określają się jako centrum.

Wykres 3.4. Deklarowany światopogląd

Ponad 65% zwolenników partii uważanych za najbardziej konserwatywne (PiS, KORWiN, Ruch Narodowy) określiło swój światopogląd jako centrum. Światopogląd partii przez nich preferowanej, tak samo często określali jako centrum (46,5%) albo konserwatyzm (46,5%). Respondenci skłaniający się ku liberalizmowi, nie zagłosowaliby na Ruch Narodowy, a na Prawo i Sprawiedliwość lub KORWiN głosowaliby bardzo rzadko (1,2%). Najczęściej popieraną przez tę grupę partią była Wiosna. Wśród centrystów nie pojawiła się partia, na którą nikt by nie zagłosował, jednak najrzadziej wybieraliby oni Ruch Narodowy, a najczęściej Platformę Obywatelską. Wśród konserwatystów nikt nie deklarował poparcia dla PO, Nowoczesnej, Sojuszu Lewicy Demokratycznej ani Wiosny. Najczęściej wybieranym przez nich ugrupowaniem, była obecna partia rządząca (32,3%).

Wykres 1.5. Poglądy gospodarcze

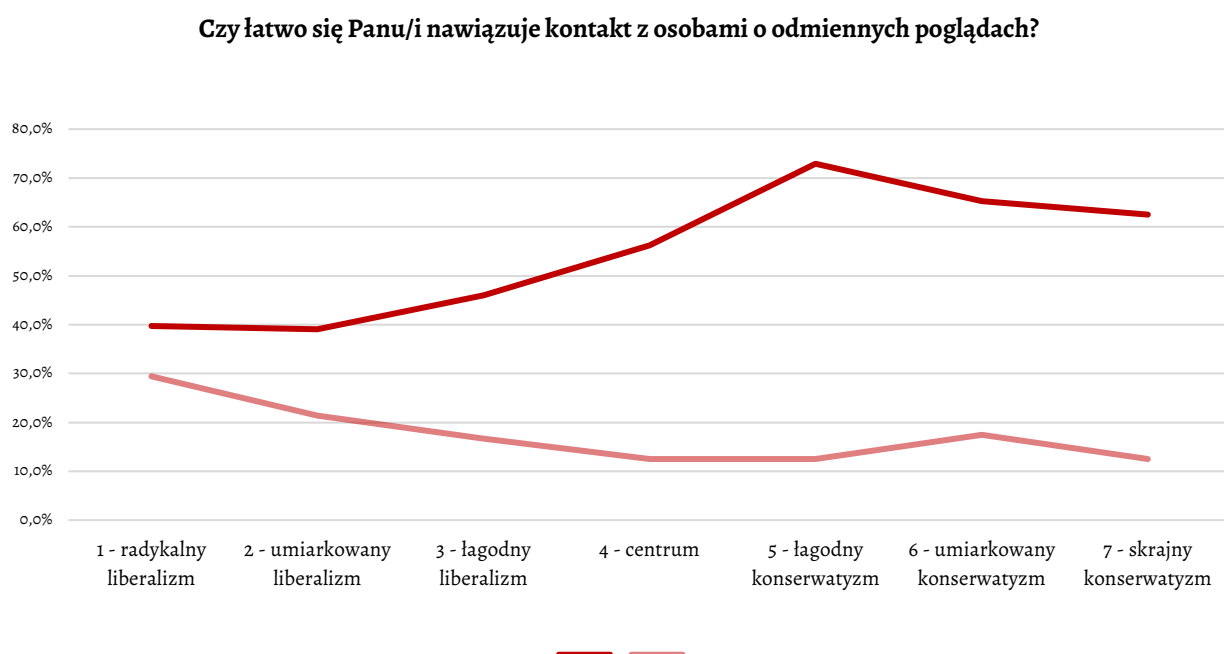
W kwestii poglądów gospodarczych, młodzi najczęściej plasują się w centrum, ale także dość często są zwolennikami wolnego rynku (43,7%). Zwolennicy partii uważanych za najbardziej konserwatywne najczęściej deklarują poparcie dla wolnego rynku (50,5%) lub określają się jako centryści (47,5%). Tylko 2% z tej grupy to zwolennicy dużego udziału państwa w gospodarce. Poglądy partii, którą wybierają, lokują najczęściej w centrum (50,5%) lub uważają ją za popierającą wolny rynek (41,4%). Analiza wykazała, że zarówno w przypadku światopoglądu, jak i poglądów gospodarczych, przekonania respondentów są zbieżne z postrzeganiem przez nich orientacji politycznej partii, na które głosują.

2. Antypatie i wewnętrzna polaryzacja wśród młodych wyborców

Definicja polaryzacji politycznej

Polaryzacja polityczna oznacza proces polegający na różnicowaniu się społeczeństwa ze względu na poparcie dla poszczególnych ugrupowań politycznych, jak również dystans ideologiczny między podmiotami systemu partyjnego. Analiza tego zjawiska pozwala na zrekonstruowanie obrazu społecznych niezgodności oraz niechęci.

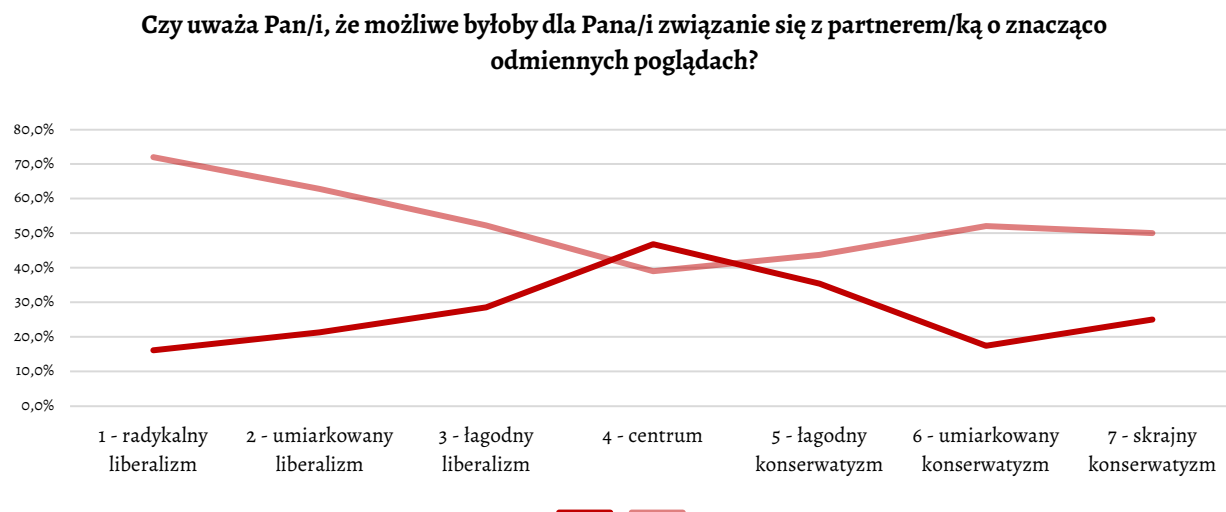
Orientacja polityczna, a otwartość w kontaktach

Wykres 2.1. Łatwość nawiązywania kontaktów a światopogląd

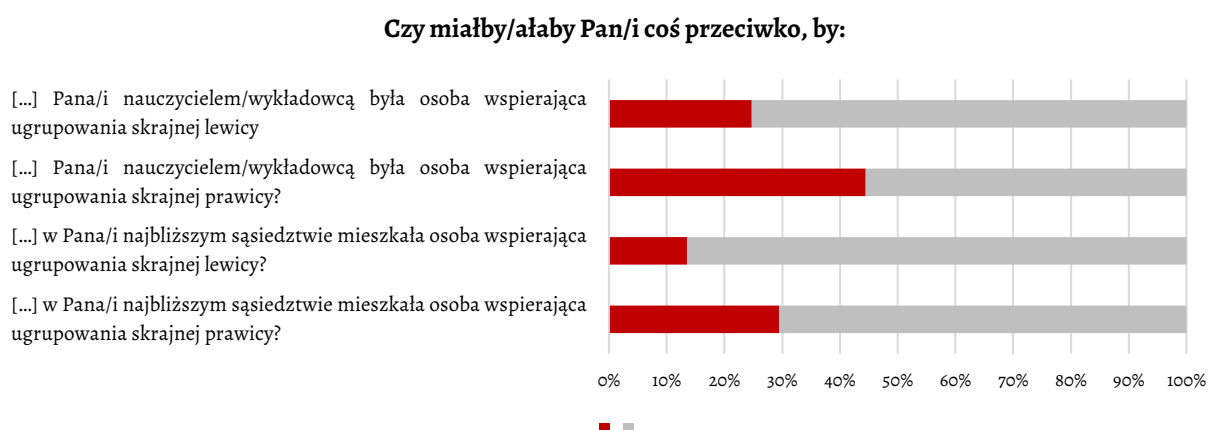
Z przeprowadzonego badania wynika, iż osoby o światopoglądzie lewicowym częściej pozostają w relacjach przyjacielskich z ludźmi o podobnych poglądach, niż respondenci skłaniający się ku prawicy. Znalazło to także przełożenie na preferowaną partię polityczną. Najbardziej rozbieżne ze swoimi bliskimi poglądy deklarowali zwolennicy partii prawicowych, takich jak KORWiN, Ruch Narodowy i Kukiz'15. Osoby, które określiły się jako konserwatywne, prawie dwukrotnie częściej deklarowały łatwość w nawiązywaniu kontaktów z osobami o odmiennych poglądach. Może to wynikać ze swoistego przymusu takich kontaktów, ze względu na małą liczebność osób o poglądach konserwatywnych w tej grupie wiekowej. Taką tendencją odznaczali się przede wszystkim ankietowani preferujący partie o bardziej prawicowych programach, a także zwolennicy partii niewzbudzających wśród respondentów częstej niechęci. Byli to między innymi wyborcy Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz Nowoczesnej.

Podobne odpowiedzi zostały udzielone na pytanie o ocenę możliwości przyjaźnienia się z kimś o znacząco odmiennych poglądach. Zdecydowanie najczęściej nie byłoby to dopuszczalne dla osób o poglądach radykalnie lewicowych. Przeciwni takiej relacji byli zwłaszcza potencjalni wyborcy Lewicy Razem i Wiosny. Największą neutralność wykazywały osoby optujące za PSL.

Wykres 2.2. Możliwość wejścia w związek a światopogląd

Najmniej deklarowanych rozbieżności można było dostrzec w kwestii tego, czy niewykluczone dla respondenta byłoby związanie się z partnerem o znacząco odmiennych poglądach. Przewaga pozytywnych odpowiedzi pojawiła się jedynie w przypadku osób centrystycznych. Wśród badanych, darzących niechęcią KORWiN oraz Ruch Narodowy, odsetek odpowiedzi wskazujących na niedopuszczanie możliwości wejścia w związek z osobą o skrajnie odmiennych poglądach był największy.

Wykres 2.3. Niechęć wobec osób wspierających skrajne ugrupowania

Co czwarty respondent miałby coś przeciwko, by jego sąsiadem była osoba wspierającą ugrupowania skrajnie prawicowe, a zaledwie co dziesiąty, gdyby były to ugrupowania lewicowe. Częściej negatywną reakcję wywoływało pytanie

o dopuszczalność posiadania nauczyciela bądź wykładowcy o skrajnych poglądach, jednakże w tym przypadku także rzadszy protest pojawiał się, gdyby była to osoba o poglądach lewicowych. Im młodszy ankietowany, tym rzadziej jest przeciwny sąsiedztwu oraz nauczaniu przez zwolennika ugrupowań skrajnie prawicowych. Dostrzegalny jest również związek z płcią - mężczyźni ponad dwukrotnie częściej od kobiet wykazują niechęć do osób popierających ugrupowania lewicowe. Najczęstsza niechęć wobec radykalnej prawicy pojawiła się wśród osób o innej tożsamości płciowej.

Niechęci i sympatie wyborcze

Analiza wykazała zależność pomiędzy tym, na jaką partię polityczną respondent zagłosowałby w najbliższych wyborach a partiami, które darzy szczególną niechęcią. Wyłaniają się tutaj dwa zasadnicze bieguny ugrupowań budzących silne emocje. z jednej strony znajduje się Prawo i Sprawiedliwość, KORWiN oraz Ruch Narodowy, z drugiej Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Lewica Razem i Wiosna.

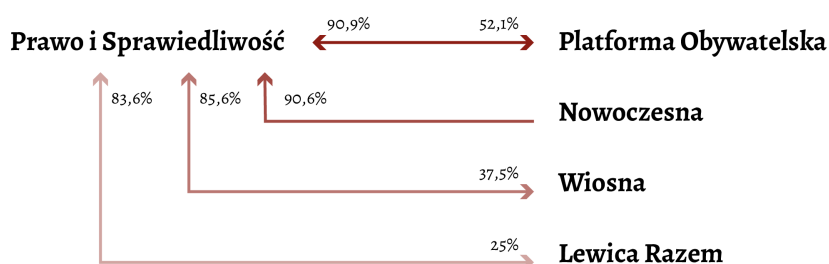
Najwięcej ankietowanych, jako nielubianą przez siebie partię, wskazuje PiS (80,1%). Wrogość deklarują przede wszystkim zwolennicy największych partii opozycyjnych, odsetek ten przekracza 90% wśród wyborców PO i Nowoczesnej. Im bardziej respondent uważa się za liberalnego, tym częściej wskazuje partię rządzącą jako budzącą antypatię. Wśród osób skłaniających się ku PiS, ponad połowa jest nieprzychylna wobec Platformy Obywatelskiej.

Centrum Badań nad Uprzedzeniami w swoim raporcie⁸ stwierdziło, iż zwolennicy frakcji opozycyjnych cechują się silniejszą niechęcią wobec PiS-u niż wyborcy tej partii wobec nich. Dane te znalazły potwierdzenie w naszym badaniu. Co ciekawe, wyniki CBU pokazują, że preferujący ugrupowania opozycji czują się bardziej nielubiani i dehumanizowani przez sympatyków Prawa i Sprawiedliwości aniżeli tamci przez nich. Jednocześnie z tego samego badania wynika, że elektorat opozycji jest mniej dehumanizowany przez wyborców PiS, niż PiSu przez zwolenników opozycji. Ponadto, co także znalazło odzwierciedlenie w wynikach przeprowadzonej ankiety, zwolennicy PiS mają częstszy kontakt z osobami o odmiennych poglądach niż opozycja z nimi.

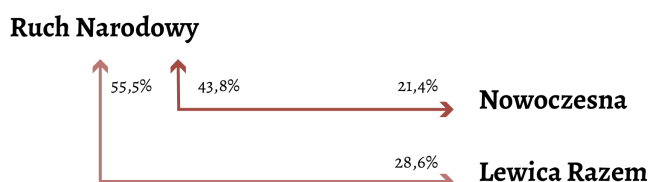
Ruch Narodowy budzi niechęć zwolenników Lewicy Razem, a także Nowoczesnej. Przy czym osoby twierdzące, że oddałyby głos na tę partię są jednymi z najrzadziej negatywnie nastawionych wobec osób o odmiennych poglądach. To oni udzielili największej ilości odpowiedzi „*zdecydowanie tak*” na pytanie o możliwość przyjaźni lub związania się z osobą o znacząco innych poglądach. Dwóch na trzech spośród nich

8 Górską, P. (2019). *Polaryzacja polityczna w Polsce. Jak bardzo jesteśmy podzieleni?* Warszawa: Centrum Badań nad Uprzedzeniami.

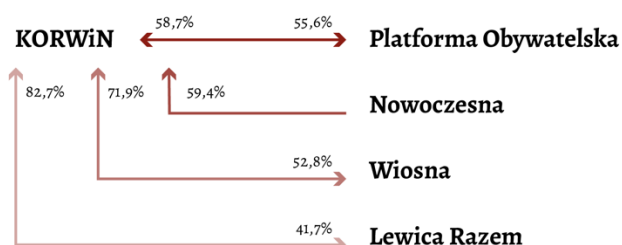
deklaruje, iż z łatwością nawiązuje kontakty z ludźmi o przeciwstawnych przekonaniach.

Rysunek 2.1. Niechęć wyborców innych partii wobec PiS-u

Rysunek 2.2. Niechęć wyborców innych partii wobec RN

Rysunek 2.3. Niechęć wyborców innych partii wobec KORWiN

KORWiN niechęcią darzy ponad połowa respondentów (52,2%), jest to kolejny najwyższy wynik po PiS. Koalicji Odnowy Rzeczypospolitej „Wolność i Nadzieja” nieprzychylni są zwłaszcza respondenci opowiadający się za Lewicą Razem, ewentualnie Wiosną. Zwolennicy tej partii stanowią, w analogiczny sposób, najliczniejsze grono oponentów dwóch wskazanych lewicowych ugrupowań. Najmniejsza różnica w poziomie wzajemnej niechęci występuje na linii zwolenników PO i partii KORWiN. Wśród respondentów popierających partię KORWiN 55,6% wskazało PO jako partię,

do której odczuwają największą niechęć. Natomiast z ankietowanych będących zwolennikami PO 58,7% wskazało, że odczuwa największą niechęć do KORWiN.

Skąd polaryzacja polityczna?

Z przeprowadzonej przez nas analizy wynika, iż osoby bardziej liberalne częściej wykazują skłonność do funkcjonowania w hermetycznych środowiskach i żywią silniejsze uprzedzenia wobec ludzi o poglądach znacząco innych od swoich. Osoby określające się jako konserwatyści cechują się większą deklaratywną otwartością na różnicowanie światopoglądowe i łatwością nawiązywania kontaktów z osobami o odmiennych przekonaniach politycznych. Analizując antagonizmy pomiędzy zwolennikami poszczególnych partii politycznych można dostrzec pewną dwubiegunowość. Antypatia zazwyczaj jest dwustronna, chociaż pojawia się z różnym nasileniem. Najmocniejszy krytycyzm ujawnia się wobec partii rządzącej, której zwolennicy, częściej niż w przypadku innych ugrupowań, nie posiadają grupy, którą darzyliby szczególną niechęcią. Intensywne negatywne reakcje budzą partie silnie prawicowe, konserwatywne i eurosceptyczne. Nasilone nieprzyjazne nastawienie można spostrzec wśród preferujących Lewicę Razem oraz Wiosnę, odznaczają się oni najniższym poziomem deklarowanej łatwości nawiązywania kontaktów z osobami o odmiennych poglądach.

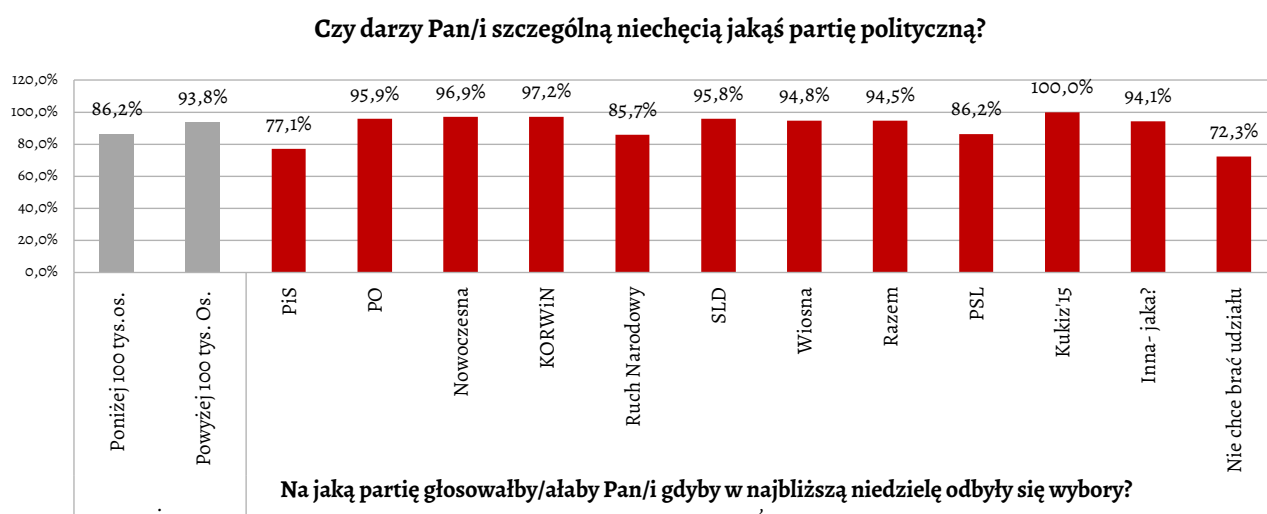
Niechęć wyborców w stosunku do innych partii

Dla większości respondentów istnieją partie polityczne, które wzbudzają silne emocje: aż 9 na 10 ankietowanych wskazało przynajmniej jedną, do której odczuwają szczególną niechęć.

Najmniejszą antypatią w stosunku do jakiegokolwiek ugrupowania charakteryzowały się osoby, które nie chciałyby brać udziału w wyborach. Natomiast, spośród elektoratów poszczególnych partii, to wyborcy PiS najrzadziej zgłaszali niechęć w stosunku do innych ugrupowań. Pośród nich, mniej niż 4 na 5 respondentów (77,1%) wskazało nielubianą przez nich frakcję, drudzy w kolejności są zwolennicy PSL – około 6 na 7 osób (86,2%), a trzeci głosujący na Ruch Narodowy, również 6 na 7 ankietowanych (85,7%). Najwięcej negatywnych odczuć mieli wyborcy Kukiz'15; wszyscy wskazali partię, wobec której są nieprzychylni, jednak należy zwrócić uwagę na małą liczebność tej grupy (13 osób). Kolejne były elektoraty KORWiN-u i Nowoczesnej (odpowiednio 97,2% i 96,9%). w przypadku wyborców pozostałych ugrupowań, niechęć deklarowało około 19 na 20 respondentów.

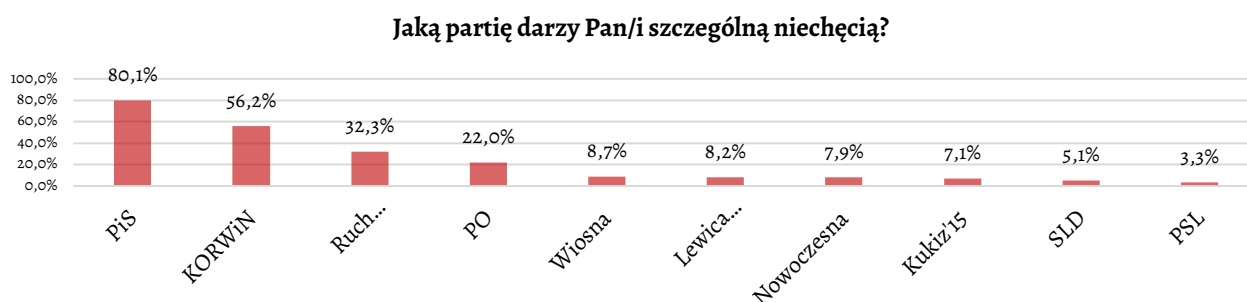
Jak wykazała analiza, badani, którzy ukończyli poprzedni etap edukacji w miejscowościach o populacji do 100 tys. mieszkańców, rzadziej zgłaszali niechęć do jakiejś partii politycznej. w tej grupie udział osób niedeklarujących żadnych uprzedzeń

był średnio ponad dwa razy większy niż wśród ankietowanych z większych miejscowości (odpowiednio 13,8% i 6%).

Wykres 2.4. Niechęć do danej partii a preferencje wyborcze

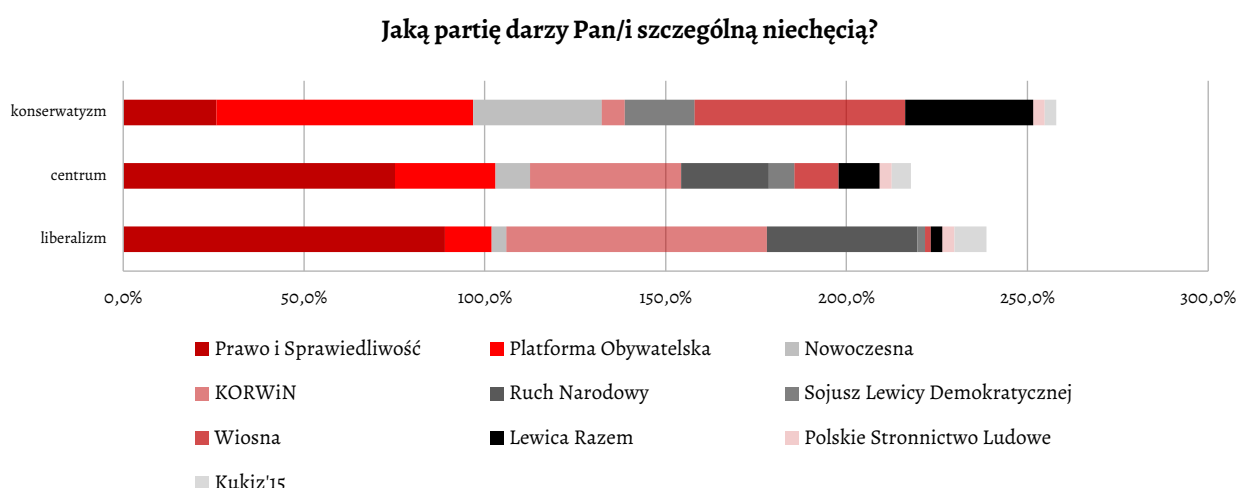
Najbardziej nie lubiane partie

Wykres 2.5. Partie darzone szczególną niechęcią

Poproszeni o wskazanie maksymalnie 3 partii, do których czują niechęć, młodzi przede wszystkim wyróżniali frakcje uznawane za prawicowe. Wśród partii szczególnie nie lubianych, respondenci najczęściej wskazywali PiS – czyniło tak aż 4 na 5 ankietowanych (80,1%). Drugi był KORWiN – nie lubiła go ponad połowa (56,2%), a trzeci Ruch Narodowy, darzony niechęcią przez co trzeciego z badanych (32,3%). Pośród pozostałych partii z wyraźną antypatią ze strony młodych spotkała się

również Platforma Obywatelska, na którą wskazał co piąty respondent (22%). Najrzadziej padały odpowiedzi PSL i SLD (odpowiednio 3,3% i 5,1%).

Wykres 2.6. Niechęć do danej partii a światopogląd

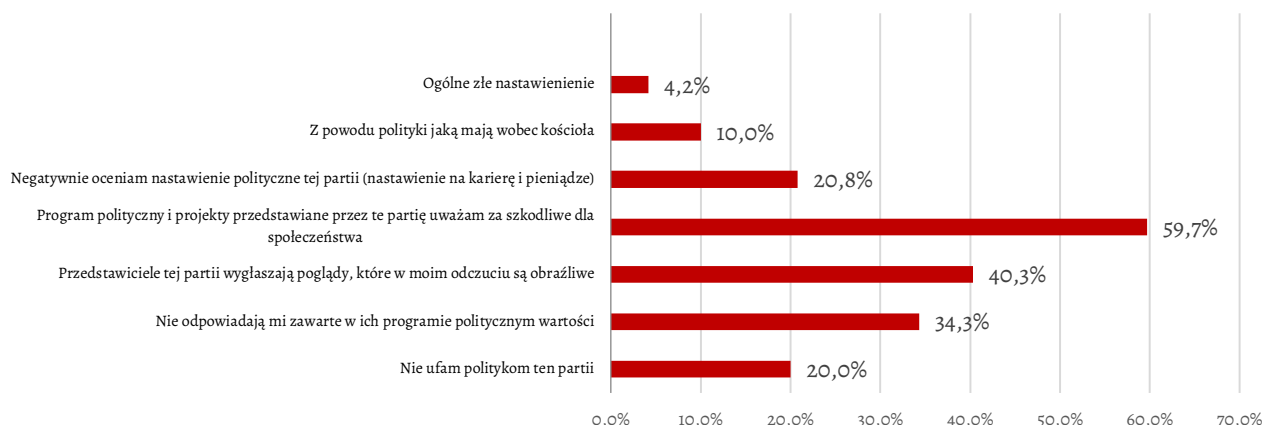
Dalsze analizy z podziałem ankietowanych pod względem światopoglądu, na osi liberalizm-konserwatyzm, pozwoliły określić, że zarówno wśród liberałów, jak i centrystów, obiektem największej niechęci były Prawo i Sprawiedliwość oraz KORWiN. Na pierwszą z nich wskazywało 9 na 10 osób liberalnych (89%) i trzy czwarte osób centrystycznych (75,1%), wobec drugiej frakcji stwierdzono nieprzyjemne nastawienie pośród 7 na 10 liberałów (72%) i 2 na 5 centrystów (41,9%).

Wśród osób skłaniających się ku liberalizmowi, wysoki poziom nieprzychylności odnotował również Ruch Narodowy – w tej grupie niechęć doń zgłaszało 2 na 5 respondentów (41,7%). Zwolennicy centryzmu byli nieprzychylni zarówno wobec Ruchu Narodowego, jak i Platformy Obywatelskiej – obie partie wskazała około jedna czwarta centrystów (odpowiednio 24,2% i 27,9%). Wśród osób utożsamiających się z konserwatyзмом, największą antypatię kierowano w stronę Platformy Obywatelskiej i Wiosny, pierwszą wybrało 7 na 10 ankietowanych (71%), drugą zaś 3 na 5 (58,1%). Konserwatyści byli również wyraźnie negatywnie nastawieni do Nowoczesnej i Lewicy Razem (w obu przypadkach 35,5%), a także PiS i SLD (odpowiednio 25,8% i 19,4%). Należy jednak podchodzić do tych danych z ostrożnością ze względu na mniejszą liczebność konserwatystów – 31 osób.

Warto zwrócić uwagę na różnice jakie występują w częstości występowania niechęci w zależności od światopoglądu. Wśród ankietowanych to osoby konserwatywne odczuwają niechęć do największej liczby partii politycznych, a centryści do najmniejszej.

Powody niechęci

Z jakich powodów darzy Pan/i wybraną/e partię/e polityczną/e niechęcią?

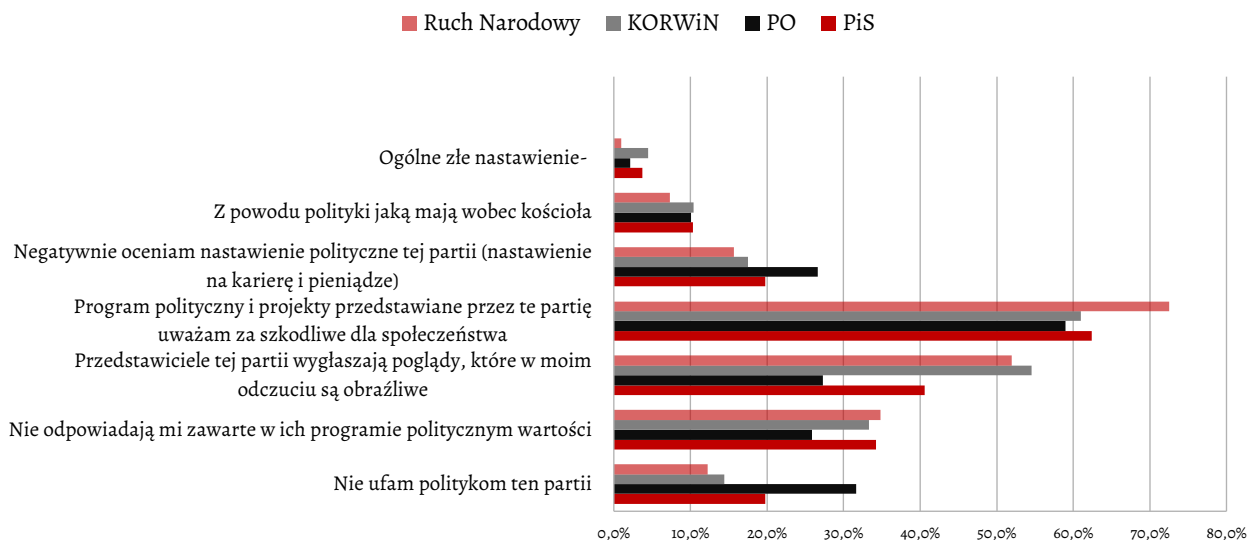

Wykres 2.7. Powody niechęci wobec partii politycznych

Ankietowani zapytani o powody antypatii do wybranych przez siebie partii najczęściej wyróżniali kategorie związane z programem i wizją polityczną. Na niechęć związaną ze szkodliwym programem politycznym wskazało 3 na 5 ankietowanych (59,7%). Drugie miejsce zajęła kwestia obraźliwych poglądów, wygłaszanych przez przedstawicieli partii, wybrana przez 2 na 5 respondentów (40,3%). Następnym wskazaniem była niezgodność wartości zawartych w programie ze światopoglądem respondenta. Młodzi najrzadziej wskazywali, że powodem ich antypatii było to, że *po prostu nie lubią* danej partii - opcję tę wybrało zaledwie 4,2% ankietowanych.

W toku analiz nie zauważono zależności między powodami niechęci a zmiennymi socjodemograficznymi, takimi jak płeć, wiek, miejsce ukończenia poprzedniego etapu edukacji czy wykształcenie rodziców. Analiza wykazała, że dla wszystkich wyszczególnionych partii politycznych najczęstszym powodem niechęci było postrzeganie programu politycznego jako szkodliwego społecznie. w dalszej części opisu zostaną omówione różnice między powodami niechęci czterech najbardziej nielubianych wśród respondentów ugrupowań.

**Z jakich powodów darzy Pan/i wybraną/e partię/e polityczną/e niechęcią?
(max. 2 najistotniejsze)**

Wykres 2.8. Powody niechęci wobec wybranych partii

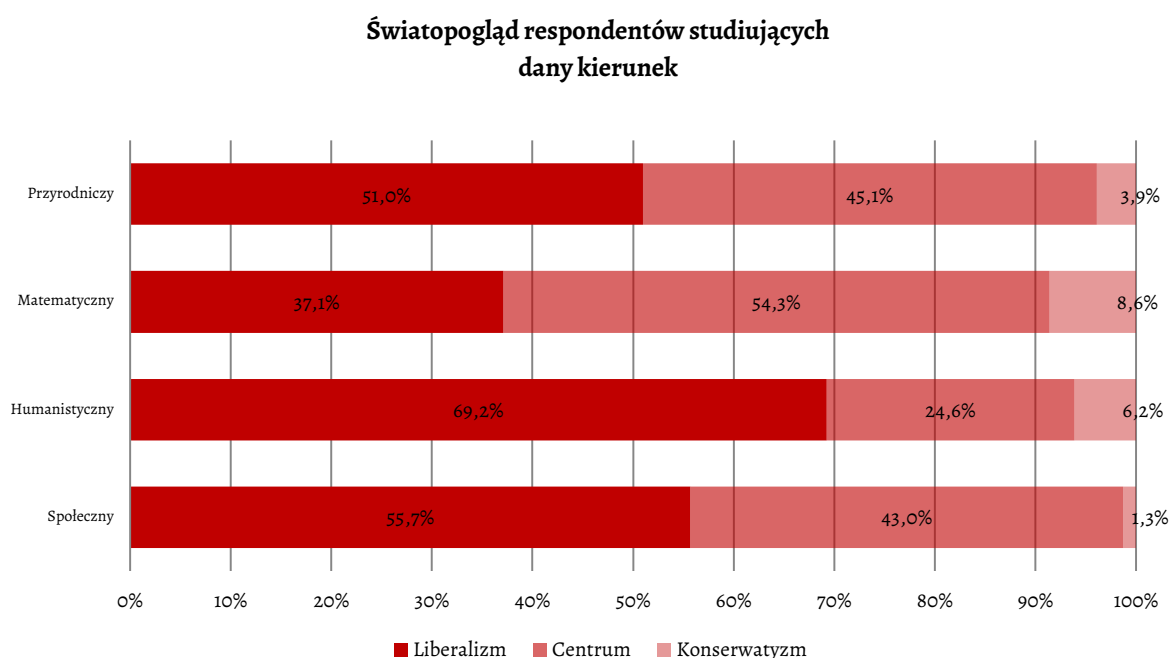
Spośród wybranych partii najbardziej wyróżnia się rozkład odpowiedzi dla Platformy Obywatelskiej. Odnotowała ona wśród swoich przeciwników wyraźnie mniejszy poziom niechęci ze względu na kwestie dotyczące wartości i poglądów. Wiadać jednak, że większym niż w przypadku innych ugrupowań problemem dla respondentów był zarówno brak zaufania do jego członków – opcję tę zaznaczył co trzeci jego przeciwnik (31,7 %) – jak i postrzeganie ich jako skoncentrowanych na karierze i pieniądzu, co zgłaszał jeden na czterech negatywnie nastawionych (26,6%).

Wrogowie Ruchu Narodowego i KORWiN-u, częściej niż przeciwnicy innych partii, zwracali uwagę na obelżywość poglądów głoszonych przez polityków wymienionych ugrupowań. Powód ten wskazywał co drugi oponent (odpowiednio 52% i 54,5%), ponadto RN zanotował najwyższy spośród wymienionych frakcji odsetek odpowiedzi odnoszących się do szkodliwości jego programu politycznego. Takiego zdania było 3 na 4 przeciwników partii (72,5%).

Najczęściej jako nielubianą partię wskazywano PiS, jednak zebrane przez nas dane nie pozwalają znaleźć odpowiedzi na pytanie o to, dlaczego tak jest. Być może jest to skutek prawicowego charakteru partii rządzącej i centrowych lub lewicowych poglądów większości naszych badanych.

3. Kierunek studiów a preferencje polityczne

Podczas badania respondenci zostali poproszeni o podanie nazw kierunków studiów, na które uczęszczają, co umożliwiło przeprowadzenie analizy występowania zależności między studiowaną dyscypliną a preferencjami politycznymi. Jedną z postawionych przez nas hipotez badawczych mówi o tym, iż studenci konkretnych rodzajów kierunków wykazują specyficzne dla nich skłonności polityczne. Istnieją badania poświęcone preferencjom politycznym uczniów liceów⁹ lub pracowników konkretnych branż zawodowych¹⁰, lecz nie przeprowadzono dotąd badań zajmujących się preferencjami politycznymi studentów w zależności od ich kierunku studiów. Kierunki zostały pogrupowane w uogólnione kategorie, zgodne z tymi, które funkcjonują w potocznym użyciu. Poniższa analiza może stanowić punkt wyjścia do dalszych, pogłębionych badań.

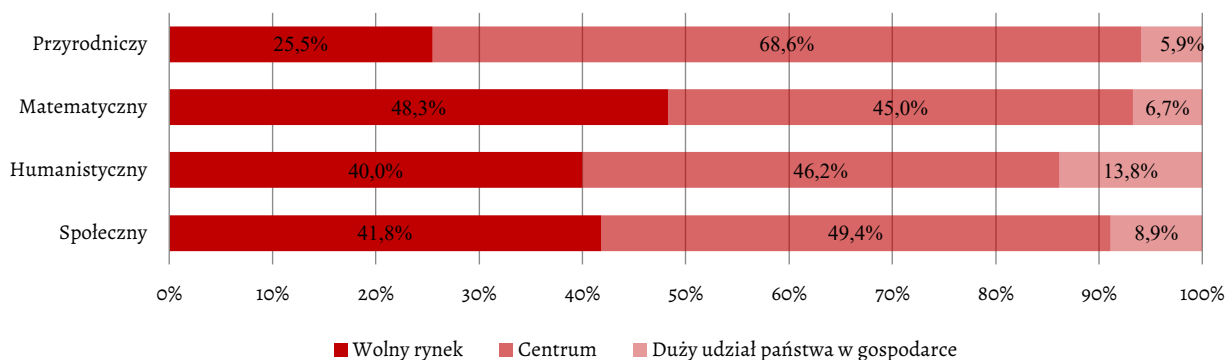
Wykres 3.1. Kierunek kształcenia a światopogląd

Na potrzeby analizy wyszczególnione zostały cztery grupy kierunków studiowanych przez ankietowanych. Są to nauki: SPOŁECZNE, HUMANISTYCZNE, MATEMATYCZNE oraz PRZYRODNICZE. Odpowiedzi badanych z każdej z grupy została przeanalizowana indywidualnie.

⁹ Messyas, K. (2015). *Postawy polityczne młodzieży polskiej w świetle badań empirycznych*. Władza sądzona, strony 58-79.

¹⁰ Bonica, A. (2012, Listopad). *Mapping the Ideological Marketplace*. American Journal of Political Science.

Poglądy gospodarcze respondentów studiujących dany kierunek

Wykres 3.2. Kierunek kształcenia a poglądy gospodarcze

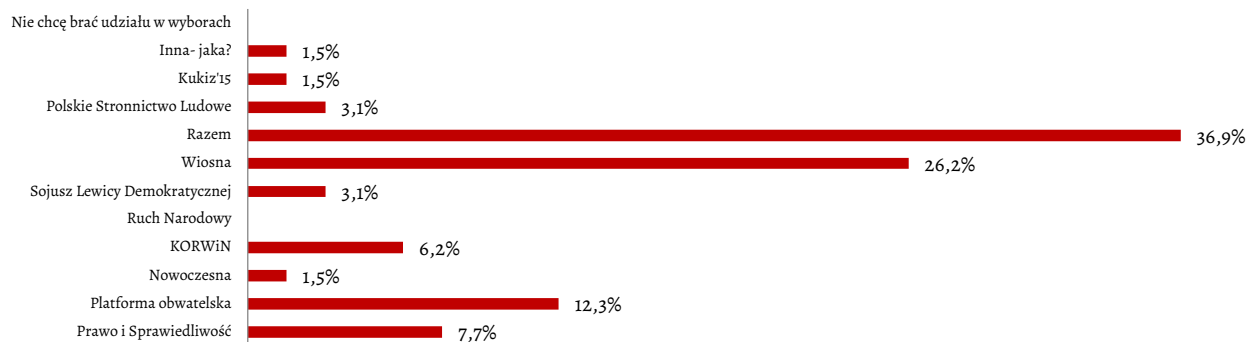
Badani zostali poproszeni o określenie na 7-stopniowej skali jak bardzo liberalny lub konserwatywny jest ich światopogląd oraz jak bardzo ich poglądy gospodarcze skłaniają się ku wolnemu rynkowi lub udziałowi państwa w gospodarce.

SPOŁECZNE

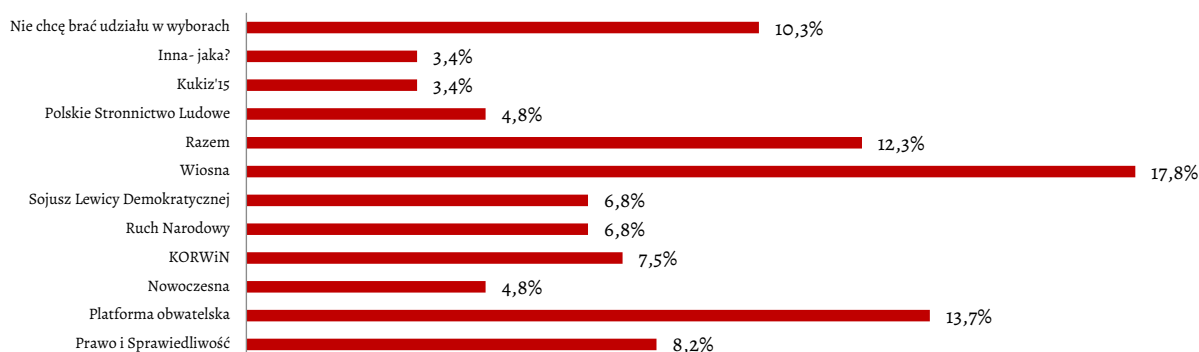
Wykres 3.3. Poparcie dla partii wśród kierunków społecznych

HUMANISTYCZNE

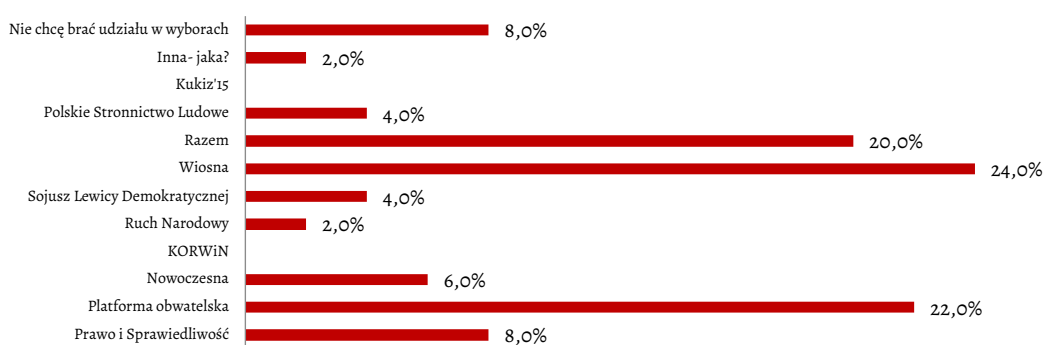
Wykres 3.4. Poparcie dla partii wśród kierunków humanistycznych

MATEMATYCZNE

Wykres 3.5. Poparcie dla partii wśród kierunków matematycznych

PRZYRODNICZE

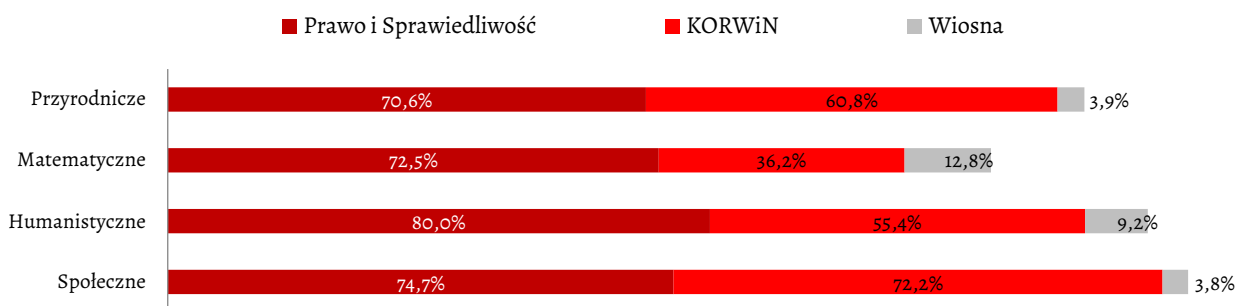
Wykres 3.6. Poparcie dla partii wśród kierunków przyrodniczych

Odpowiedzi wykazały, że najmniej studentów określających się jako liberałowie, jest na studiach o charakterze matematycznym (37,1%). Najczęściej też na tych kierunkach deklaruje się światopogląd konserwatywny (8,6%). Co istotne, patrząc na całą grupę studentów odpowiadających się za konserwatyzmem, znaczna większość (65%) to właśnie studenci kierunków matematycznych. Jest to zgodne z jedną z postawionych przez nas hipotez badawczych. „Matematycy” też najczęściej popierają ideę wolnego rynku (48,3%), podczas gdy w pozostałych grupach najczęściej wskazywaną odpowiedzią, w pytaniu o poglądy gospodarcze, było centrum. Porównując tendencje występujące wśród typów poszczególnych kierunków, za wolnym rynkiem odpowiada się najmniej studentów nauk przyrodniczych (25,5%). Największe poparcie dla interwencjonizmu (udziału państwa w gospodarce) deklarują studenci dziedzin humanistycznych (13,8%).

Badanych zapytano także o to na jaką partię zagłosowaliby, gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory. Pozwoliło to zrekonstruować rozkład preferencji wyborczych w poszczególnych grupach kierunków.

Żadna z kategorii kierunków nie jest jednoznacznie określona politycznie, jednocześnie zaobserwowano między nimi różnice w rozkładach poparcia partii. Największym poparciem wśród kierunków społecznych (28,2%), matematycznych (17,8%) oraz przyrodniczych (24%) cieszyła się Wiosna. Najwięcej (36,9%) uczniów studiów humanistycznych w najbliższych wyborach zagłosowałoby na partię Razem, przy czym Wiosna znajdowała się na drugim miejscu (26,2%). Żaden respondent kształcący się na kierunku społecznym lub humanistycznym nie wyraził poparcia dla Ruchu Narodowego. Na partię tę zagłosowałoby 6,8% studentów wydziałów matematycznych oraz 2% przyrodniczych. Partia KORWiN była najbardziej popularna w grupie kierunków matematycznych (7,5%), następnie humanistycznych (6,2%), społecznych (2,6%), a zerowe poparcie otrzymała wśród przyrodniczych. Najmniej zwolenników partii rządzącej było pośród studentów nauk społecznych (1,3%), na innych kierunkach poparcie to wynosiło ok. 8%.

Niechęć wobec wybranych partii politycznych respondentów studiujących dane kierunki

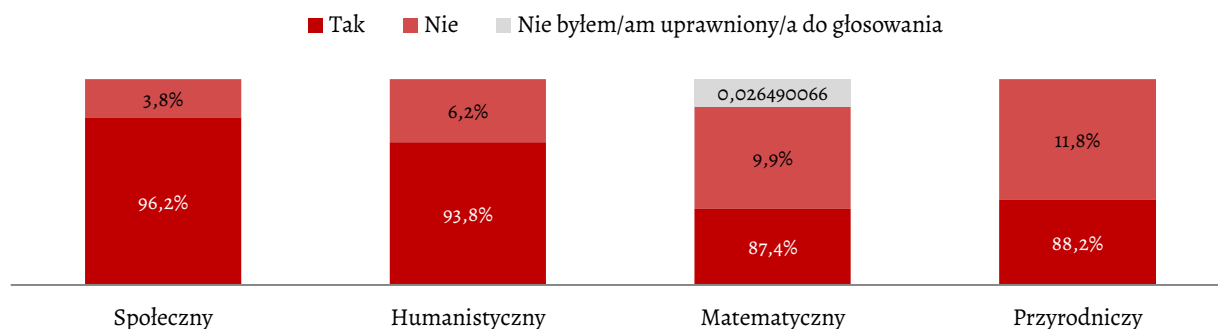
Wykres 3.7. Kierunek kształcenia a niechęć do wybranych partii

Respondentów zapytano także o ugrupowania, które darzą szczególną niechęcią. Jak już wcześniej wspomniano, najbardziej nielubianą partią jest PiS, przy czym tendencja ta nie zależy od kierunku studiów. w grupie ‘matematycznej’, w której poparcie dla partii KORWiN było najwyższe, także antypatia wobec tej partii była znacznie niższa, niż wśród studentów pozostałych kierunków.

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że studenci kierunków matematyczno-ekonomicznych mają bardziej konserwatywne poglądy, niż reszta badanych studentów. Należy jednak wziąć pod uwagę, że nie wszystkie osoby studiujące i przygotowujące się do konkretnej profesji po studiach rzeczywiście pracują w tym zawodzie. Nie zaobserwowano także wewnętrznej spójności preferencji politycznych wewnątrz grup kierunków. w każdej z nich wystąpiła dosyć duża różnorodność pod względem preferowanych frakcji. Ostatecznie wszystkie typy kierunków okazały się podobne do siebie pod względem najczęściej wybieranych partii oraz tych, które są obdarzane największą niechęcią.

Aktywność studentów poszczególnych kierunków w czasie wyborów

Czy głosował/a Pan/i w ostatnich wyborach (wybory parlamentarne 13 października 2019)?

Wykres 3.8. Kierunek kształcenia a głosowanie w wyborach

Na podstawie udzielonych przez respondentów odpowiedzi, dotyczących sytuacji potencjalnych wyborów, można wnioskować o aktywności młodych w czasie wyborów. Większą niechęć do wzięcia udziału wykazali studenci nauk matematycznych i przyrodniczych (odpowiedź nie chcę brać udziału w wyborach zaznaczyło kolejno 10,3% oraz 8%). Wskaźnik ten jest znacząco niższy wśród studentów wydziałów społecznych (2,6%) i humanistycznych (nikt nie wyraził braku chęci uczestnictwa w wyborach).

Podobne wyniki można zaobserwować przy pytaniu o udział w minionych wyborach. Najczęściej głosowali studenci kierunków społecznych (96,2%), a najrzadziej matematycznych (87,4%, przy czym 2,6% członków tej grupy nie było jeszcze uprawnionych do głosowania). Przyczyną takiej rozbieżności postaw może być różnica w nabywanej na studiach wrażliwości na kwestie społeczne. Studia na kierunkach społecznych oraz humanistycznych częściej odnoszą się do tej tematyki, co może być przyczyną większego zaangażowania studentów tych kierunków w trakcie wyborów. Powyższe badanie jednak nie daje bezpośredniej odpowiedzi, dlaczego taka tendencja występuje, ale może stanowić punkt wyjścia do dalszych badań.

4. Poglądy na sprawy społeczne i hermetyczność najbliższego otoczenia respondentów

Chcąc poznać poglądy polityczne licealistów i studentów nie można ograniczyć się do zadania im pytań o ocenę i przyczyny sympatii oraz antypatii wobec polskich partii i ugrupowań politycznych. Należy mieć na uwadze, że zgodnie z teoriami cyklu życiowego i indywidualnego starzenia się¹¹, osoby w tak młodym wieku mogą nie interesować się polityką. Być może zajmują się bardziej istotnymi, z własnego punktu widzenia, problemami i sprawami życia codziennego, a także uważają, że brakuje im kompetencji do wypowiadania się na zadany temat. Przeprowadzone przed wyborami parlamentarnymi w 2019 roku badanie młodego elektoratu wykazało, że 91% badanych określa swój poziom zainteresowania polityką jako niski lub bardzo niski¹². Polityka to jednak nie tylko „działalność władz państwowych lub grupy społecznej lub partii mająca na celu zdobycie i utrzymanie władzy państwowej”¹³, ale także „działalność odnosząca się do tworzenia państwa jako całości”¹⁴, co oznacza, że polityka kraju nie istnieje w oderwaniu od dyskutowanych w nim spraw i pojawiających się w społeczeństwie problemów i napięć. We współczesnej, cyfrowej rzeczywistości młodzi ludzie nawet jeśli nie interesują się polityką, w jej bardziej wąskim rozumieniu jako działalność władzy lub partii politycznych, mają świadomość, jakie tematy są szeroko dyskutowane. Pragnąc zapoznać się z ich zdaniem na niektóre z nich, zadaliśmy badanym 7 pytań dotyczących ich opinii w wybranych kwestiach obecnych w aktualnym dyskursie publicznym, które określiliśmy mianem „kwestii drażliwych”, z uwagi na to, że żadna z nich posiada zarówno swoich zwolenników i oponentów.

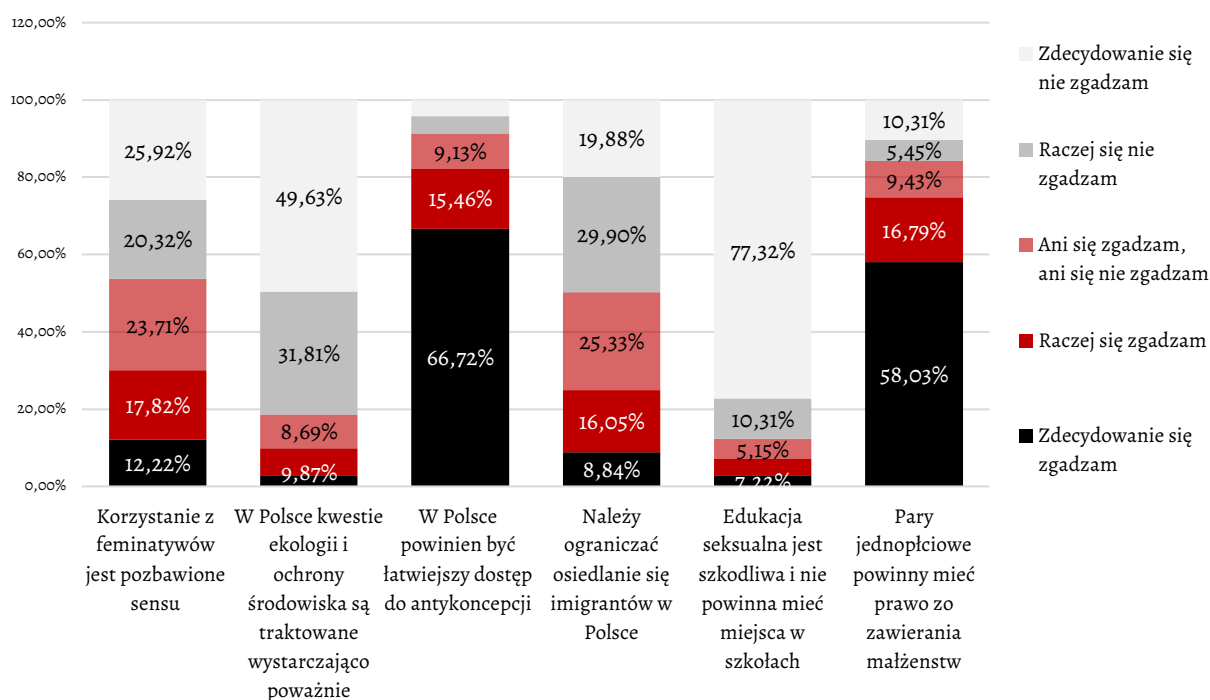
11 Zaremba, M. i Żerkowska-Balas, M. (2015). *Partycypacja nowych wyborców*. Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.

12 Fundacja Konrada Adenauera (2019). *Polityczny portret młodych Polaków w 2019 roku*. Warszawa.

13 Słownik Języka Polskiego PWN (b.d.). *Polityka*. <https://sjp.pwn.pl/sjp/polityka;2572025.html> [dostęp: 22.04.2021]

14 Kaczorowski, P. (b.d.). *Polityka*. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/polityka;3959606.html> [dostęp: 22.04.2021]

Rozkład opinii na temat wybranych zagadnień debaty publicznej

Wykres 4.1. Opinie na wybrane zagadnienia społeczne

Siedem kwestii drażliwych – opinia respondentów

Respondenci zostali poproszeni o odniesienie się do stwierdzeń dotyczących: korzystania z feminatywów, kwestii ekologii, obowiązującego, w momencie przeprowadzania badania, prawa regulującego aborcję (tzw. „kompromisu aborcyjnego”), dostępu do antykoncepcji, ograniczania osiedlania się imigrantów, edukacji seksualnej i legalizacji małżeństw jednopłciowych.

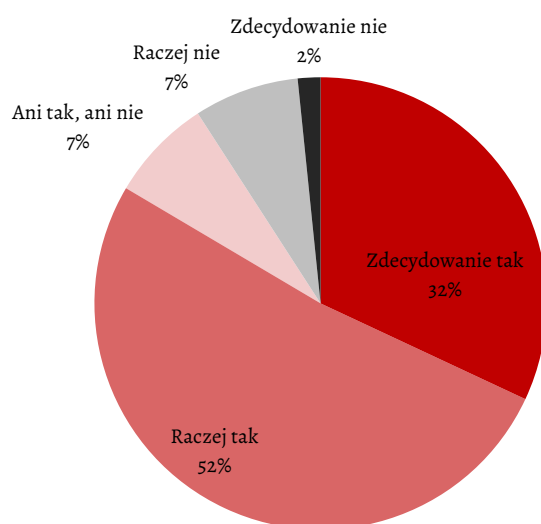
Występuje zależność między odpowiedzią a płcią osoby ankietowanej. Opinie dotyczące korzystania z feminatywów i kwestia praw par jednopłciowych wykazała także związek z wiekiem, a kwestie ochrony środowiska, prawa aborcyjnego i osiedlania się imigrantów – z miejscem ukończenia poprzedniego etapu edukacji. Warto zwrócić uwagę na fakt, że respondenci byli najbliżsi jednomyślności w sprawie edukacji seksualnej, niemal 88% nie zgadza się ze stwierdzeniem o jej szkodliwości, oraz antykoncepcji, ponad 82% uważa, że dostęp do niej powinien być w Polsce łatwiejszy.

Ocena deklaratywnej zgodności respondentów z ich bliskimi

Intrygowała nas kwestia polaryzacji politycznej, z której pośrednio wyrosło zainteresowanie podobieństwem poglądów i jego przyczynami. Według teorii zgodności: „powinniśmy lubić ludzi, którzy zapewniają bądź przywracają zgodność w obrębie systemu naszych przekonań – na przykład wyznają poglądy podobne do naszych

i zapewniają im w ten sposób wsparcie”¹⁵. Podążając tym tokiem myślenia, niechęć i napięcie powinno pojawiać się tam, gdzie nie ma harmonii przekonań. Celem sprawdzenia zgodności lub jej braku między respondentami a ich najbliższymi, ankietowani zostali poproszeni o ocenę podobieństwa swoich poglądów do poglądów najbliższych (przyjaciół, rodziców). Dokonywali oni również subiektywnej prezentacji zapatrywań jednego wybranego przyjaciela bądź przyjaciółki w tych samych siedmiu kwestiach dyskutowanych społecznie, odnośnie do których określali swoje własne nastawienie. Pozwoliło to stwierdzić za jak bardzo zgodne pary uznają siebie i swoich przyjaciół, a także sprawdzić, czy przekonanie o zgodności poglądów najbliższych ma jakiś związek z częstością prowadzenia rozmów na temat polityki i życia publicznego.

Czy pana/i najbliższy/a przyjaciel/ółka ma podobne do pana/i poglądy?

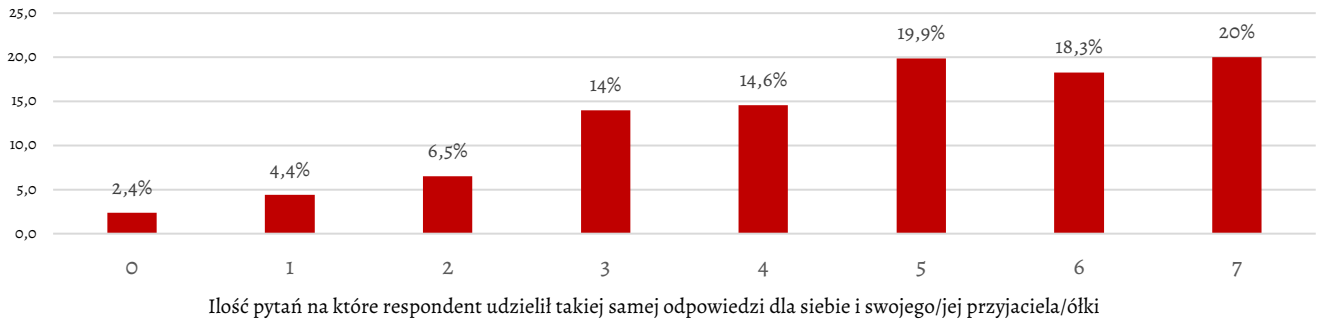
Wykres 4.2. Zgodność opinii respondenta i jego przyjaciela

Podobieństwo poglądów do przyjaciół

Respondenci określali nie tylko swój stosunek do wspomnianych siedmiu kwestii, ale także dokonywali subiektywnej oceny poglądów swoich znajomych. Analiza tych odpowiedzi i oceny zgodności przekonań przyjaciół z własnymi dokonywana przez respondenta zdają się potwierdzać postulaty teorii zgodności. w każdym z poruszonych zagadnień przynajmniej połowa respondentów wskazała, że opinia ich samych i ich przyjaciół jest identyczna.

15 Wojcieszke, B. (2019). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Zgodność opinii respondenta i jego przyjaciela/ółki w odbiorze respondenta

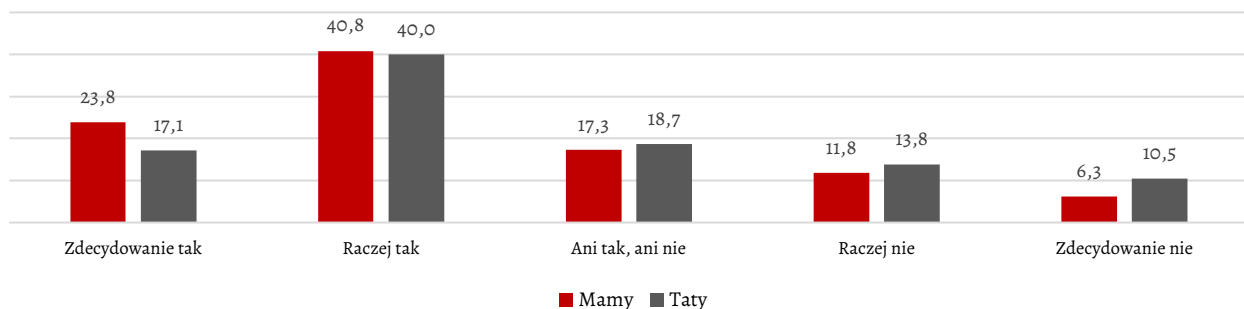
Wykres 4.3. Podobieństwo opinii respondenta i jego przyjaciela

Przekonanie o zgodności potwierdza także dokonywana przez ankietowanych ocena podobieństwa poglądów – 84% uważa je za zbliżone do siebie (zdecydowanie lub raczej). Jednocześnie analiza wykazała zależność między ilością takich samych stanowisk przy ocenie poglądów swoich i przyjaciół dotyczących wybranych kwestii, a ogólną oceną ich zbieżności. Z im większym zdecydowaniem wskazują na zgodność proszeni o jej ocenę, tym więcej takich samych odpowiedzi udzielają określając poglądy dotyczące wyszczególnionych zagadnień.

Badanie ukazało także związek między deklarowanym podobieństwem poglądów wśród przyjaciół, a częstotliwością wymieniania się nimi w dyskusjach ze znajomymi. Częstsze rozmowy wiążą się z silniejszym przeświadczeniem o podobieństwie przekonań, a także większą ilością takich samych wskazań dla siebie i przyjaciela lub przyjaciółki, przy określaniu poglądów we wcześniej wymienionych kwestiach. Wykazano także związek między płcią, a oceną podobieństwa poglądów, który wskazuje na to, że kobiety częściej uważają, że poglądy ich przyjaciół nie są zbliżone do ich własnych.

Podobieństwo poglądów w rodzinie

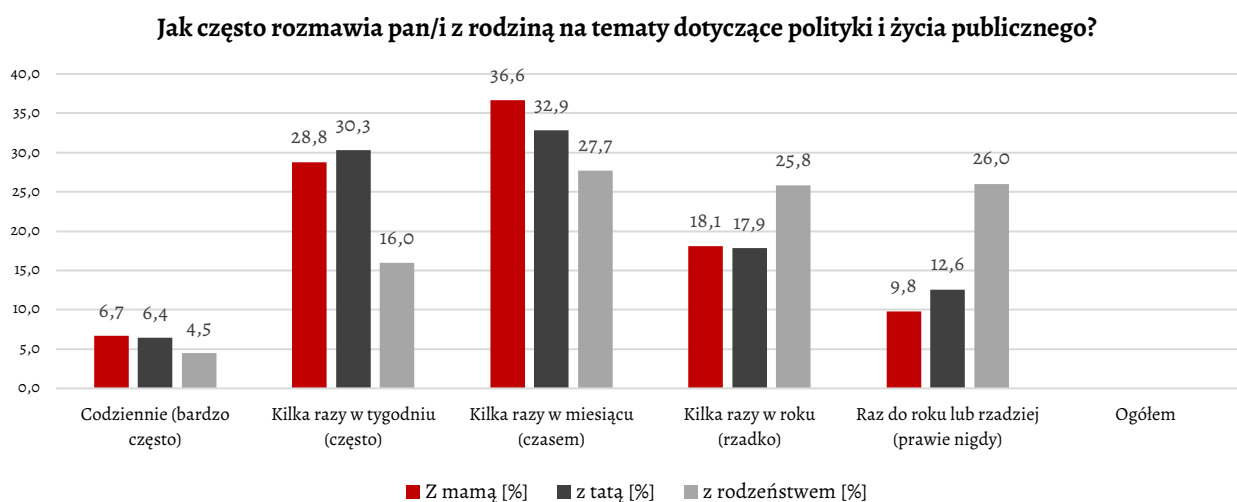
Czy uważa pan/i, że poglądy na temat sytuacji społecznej i politycznej pana/i rodzica są podobne do pana/i poglądów?

Wykres 4.4. Podobieństwo opinii respondenta i jego rodziców

Ze względu na stosunkowo młody wiek większości naszych respondentów, dość prawdopodobnym wydaje się, że wielu z nich nadal mieszka w domu rodzinnym. w związku z tym, zostali poproszeni o dokonanie subiektywnej oceny podobieństwa poglądów własnych i swoich rodziców dotyczących polityki oraz spraw życia publicznego.

Odpowiedzi na te pytania udzieliło odpowiednio 671 osób dla matki i 638 osób dla ojca. Analiza wykazała, że istnieje wewnętrzna zależność między ocenami zgodności przekonań własnych i obojga rodziców – respondenci zgodni z jednym z nich, zgadzają się częściej także z drugim. Wpływa na to wykształcenie ojca, im wyższe, tym bardziej zgodne są poglądy dziecka i rodziców. Dla porównania, do poglądów matki ma znaczenie jej wykształcenie, im wyższe, tym częściej pojawia się zbliżony system przekonań. Podobieństwa światopoglądu do tego, który głosi ojciec, wiąże się także z wiekiem (który nie ma znaczenia dla dopasowania do poglądów matki) – starsi respondenci uważają je za mniej zbieżne.

Wykres 4.5. Częstość rozmów o polityce z rodziną

Ważną kwestią jest również częstotliwość prowadzenia rozmów na temat polityki i życia publicznego z obojgiem rodziców, częstsze rozmowy wpływają na bardziej podobne postrzeganie sytuacji społecznej i politycznej w Polsce.

Ankietowanych zapytano także o to, jak często dyskutują na takie tematy z rodzeństwem. Ponad połowa (51,8%) spośród 488 osób, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie, wskazała, iż prowadzi takie konwersacje co najwyżej kilka razy w roku. Jest to inna tendencja niż w przypadku rozmów z rodzicami, które zwykle odbywają się przynajmniej kilka razy w miesiącu. Analiza wykazała, że na częstotliwość dysput z rodzicami wpływa etap kształcenia, miejsce ukończenia poprzedniego szczebla edukacji i wykształcenie matki. w przypadku częstości dialogu z ojcem, znaczenie ma także jego wykształcenie i wiek badanego, natomiast rozmowy z rodzeństwem zależą jedynie od wieku i miejsca zamieszkania.

Relacje z osobami o odmiennych poglądach

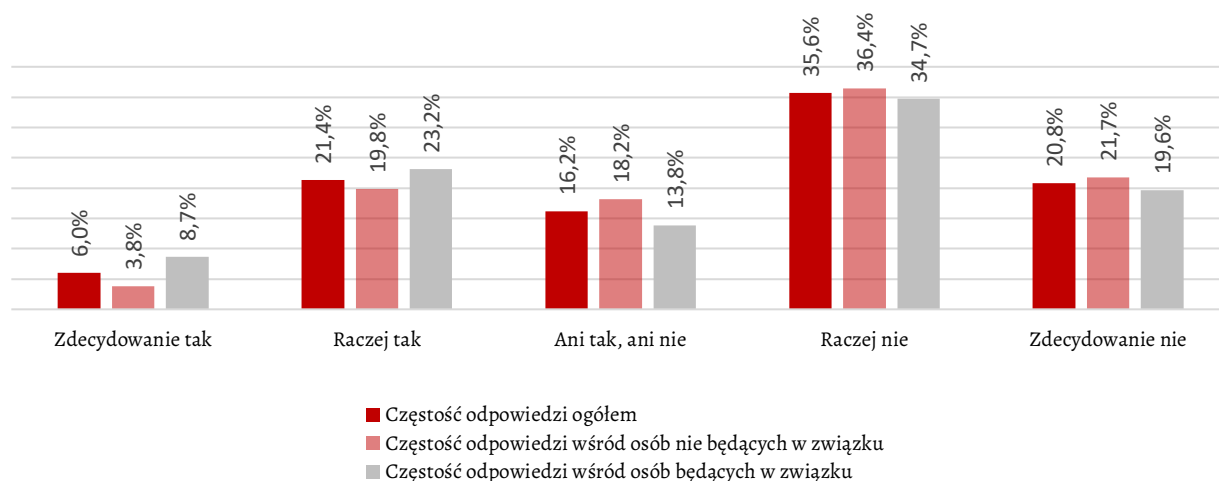
Wykres 4.6. Możliwość nawiązania relacji z osobą o odmiennych poglądach

W celu zbadania oceny otwartości (lub jej braku) respondentów na relacje z osobami o znacząco odmiennych poglądach, zostali oni poproszeni o ocenienie możliwości zaprzyjaźnienia się i wejścia w bliższy, intymny związek z taką osobą.

Możliwość nawiązania przyjaźni z osobą o odmiennych przekonaniach zadeklarowało ponad 58%. Wejście w związek zdaje się być dla respondentów dużo mniej realne, ponieważ ponad dwukrotnie mniej osób (27,4%) dopuszcza taką możliwość.

Analiza wykazała, że skłonność do wchodzenia w relacje z osobami o rozbieżnych z własnymi poglądach jest w pewnym stopniu tendencją ogólną. Respondenci bardziej otwarci, aby stworzyć jednego rodzaju relację z osobą o innych poglądach, są zwykle bardziej skłonni także do zawiązania znajomości o innym charakterze. Znaczenie miała również ocena podobieństwa poglądów najbliższych przyjaciół dokonana przez respondenta. Dla osób, które przekonania swoich najbliższych przyjaciół uznają za mniej podobne do swoich, możliwość zaprzyjaźnienia się z kimś takim wydaje się być bardziej prawdopodobna. Analiza wykazała, że kobiety częściej dopuszczają możliwość przyjaźnienia się z kimś o znacząco odmiennych upodobaniach. Warto zwrócić uwagę, że analiza wykazała związek między oceną możliwości przyjaźnienia się z kimś o znacząco odmiennym światopoglądzie a rokiem studiów, ale nie wykazała jej już dla klasy (czyli odpowiednika roku studiów w na poziomie szkoły średniej), czy wieku.

Czy możliwe byłoby dla pana/i związanie się z kimś o znacząco odmiennych poglądach?

Wykres 4.7. Możliwość związania się z kimś o odmiennych poglądach

Mimo, że w całej grupie badanej większość (56,4%) nie dopuszczała możliwości pozostawania w relacji intymnej z osobą o przekonaniach silnie odmiennych od własnych, to wystąpiły pewne niewielkie różnice pomiędzy osobami, które udzieliły odpowiedzi dotyczących partnera i tymi, które ich nie udzieliły. Ich proporcja wynosiła odpowiednio: 46% ankietowanych, którzy odpowiedzieli i 54%, które wskazały opcję „nie dotyczy”. Respondenci deklarujący posiadanie partnera częściej, niż ci niepozostający w związku, deklarowali możliwość wchodzenia w intymną relację z osobą o znacząco odmiennych zapatrywaniach. Pośród nich niemal 32% dopuszczało taką możliwość, a ponad 54% ją odrzucało. Natomiast wśród osób, które nie udzieliły odpowiedzi dotyczących partnera, wejście w taką relację akceptowało jedynie niecałe 24%, podczas gdy sprzeciwiało się jej ponad 58%.

W grupie osób będących w związkach (46% badanych), analiza wykazała istnienie zależności między częstotliwością dyskusji, a oceną możliwości utrzymywania takich stosunków z osobą o odmiennych poglądach – respondenci częściej rozmawiający na te tematy ze swoimi partnerami, rzadziej deklarowali możliwość związania się z osobą o innych zapatrywaniach. Niemal połowa spośród nich (48%) rozmawia z partnerem lub partnerką na tematy polityki i życia publicznego przynajmniej kilka razy w tygodniu, a niemal 80% przynajmniej kilka razy w miesiącu.

Podsumowanie

Respondenci, tak jak przewidziano to w teoriach zgodności, wybierają raczej towarzystwo osób o podobnych poglądach i żyją w dość hermetycznych środowiskach. Postrzegają przekonania członków swojego najbliższego środowiska jako podobne do swoich i, pomimo tego, że ponad połowa z nich dopuszcza związki z osobami o innym światopoglądzie, to są to raczej relacje przyjaźni. Szczególnie znaczącą dla

postrzeganej zbieżności poglądów okolicznością jest częstotliwość prowadzenia rozmów na temat polityki i życia społecznego z bliskimi. U osób, które światopogląd swój i bliskich określają jako bardziej podobny, częstotliwość tych rozmów jest większa. Może to być zarówno przyczyna, jak i skutek jej występowania, jednak określenie kierunku tej zależności wymagałoby pogłębionej analizy wymagającej większej ilości danych.

Zakończenie

Celem przedstawionych badań był opis światopoglądu młodych mieszkańców aglomeracji warszawskiej oraz ich stanowiska w kwestiach istotnych i szeroko dyskutowanych społecznie. Miało to prowadzić do zrekonstruowania poziomu polaryzacji politycznej wśród licealistów i studentów, określenia stopnia hermetyczności ich najbliższych środowisk, a także zbadania potencjalnych zależności między ich kierunkiem kształcenia, a preferencjami wyborczymi. Zaprezentowane wyniki analiz potwierdziły wstępnie postawione hipotezy badawcze. Odpowiedzi – dotyczące polaryzacji politycznej – respondentów w wieku 15-28 lat wykazują podobieństwo do stanowisk deklarowanych wcześniej w wielu badaniach pośród wszystkich kategorii wiekowych osób uprawnionych do głosowania. Wśród ankietowanych warto dostrzec wysokie poparcie dla partii lewicowych, zwłaszcza Wiosny oraz Lewicy Razem, a także bardzo rzadkie skłanianie się ku konserwatyzmowi.

Należy oczywiście zwrócić uwagę na to, że opisane badanie przeprowadzono w Warszawie i miało ono szansę przedstawiać poglądy jedynie pewnej części młodych ludzi. Fakt zamieszkiwania w największym ośrodku miejskim w Polsce mógł wpływać na poglądy. Przeprowadzone w 2020 roku badania CBOS wykazały, że najwyższy odsetek młodych Polaków identyfikujących swoje poglądy jako lewicowe zamieszkuje w największych miastach¹⁶. Pokryło się to z wynikiem naszych badań, w których wśród młodych mieszkańców Warszawy największym poparciem ankietowanych cieszyły się wspomniane partie lewicowe.

Również badania z 2021 roku pokazują dominację poglądów lewicowych wśród młodych¹⁷. w 2020 roku, w porównaniu z poprzednim rokiem, niemal dwukrotnie wzrosła identyfikacja z poglądami lewicowymi. Przywołane badania CBOS wskazują także na rosnącą polaryzację wśród młodych wyborców – coraz mniej z nich określa się jako centryści. Wynikać to może z niechęci do rządów Prawa i Sprawiedliwości podczas pandemii. Wprowadzane liczne obostrzenia, reżim sanitarny, czy kontrowersje i protesty kobiet wywołane przez wyrok Trybunału Konstytucyjnego w sprawie prawa aborcyjnego, wszystkie te wydarzenia mogą powodować zwiększenie niechęci do partii rządzącej. Nasze badania nie mogły uchwycić efektu tych działań, ponieważ zostały przeprowadzone na ich samym początku. Jednak pomimo przyjęcia innej perspektywy na badanie polaryzacji, którą zoperacjonalizowano poprzez deklarowaną niechęć do polityków innej partii, także wykazały wysoki poziom polaryzacji

16 CBOS, (2021). *Poglądy polityczne młodych Polaków, a płeć i miejsce zamieszkania*. CBOS.

17 CBOS, (2021). *Zainteresowanie polityką i poglądy polityczne młodych Polaków na tle ogółu badanych*. CBOS.

politycznej. Dziewięciu na dziesięciu ankietowanych darzyło niechęcią jakąś partię polityczną, przy czym najczęściej było to Prawo i Sprawiedliwość (80,1%).

Niniejsza praca, choć przedstawia jedynie opinie 680 młodych osób zamieszkujących w Warszawie, ujawnia tendencje zbieżne z tymi, które pojawiają się w opublikowanych w 2021 roku badaniach na próbach reprezentatywnych. Nasze badania mogą być potraktowane jako pewien obraz poglądów młodych ludzi, którzy, choć niekoniecznie mają jasno określone preferencje dotyczące partii politycznych, to mają konkretne poglądy na tematy takie jak: kwestia traktowania ekologii, korzystania z feminatywów, praw par jednopłciowych, czy zdrowia reprodukcyjnego, w tym edukacji seksualnej, aborcji i antykoncepcji, i żyją w dość hermetycznych środowiskach, otaczając się osobami o podobnych poglądach.

Spis ilustracji

- Wykres 1.1. Głosowanie w ostatnich wyborach 5
- Wykres 1.2. Preferowana partia polityczna 5
- Wykres 1.3. Powód oddania głosu 6
- Wykres 1.4. Deklarowany światopogląd 6
- Wykres 1.5. Poglądy gospodarcze 7
- Wykres 2.1. Łatwość nawiązywania kontaktów a światopogląd 8
- Wykres 2.2. Możliwość wejścia w związek a światopogląd 8
- Wykres 2.3. Niechęć wobec osób wspierających skrajne ugrupowania 9
- Wykres 2.4. Niechęć do danej partii a preferencje wyborcze 11
- Wykres 2.5. Partie darzone szczególną niechęcią 12
- Wykres 2.6. Niechęć do danej partii a światopogląd 12
- Wykres 2.7. Powody niechęci wobec partii politycznych 13
- Wykres 2.8. Powody niechęci wobec wybranych partii 14
- Wykres 3.1. Kierunek kształcenia a światopogląd 15
- Wykres 3.2. Kierunek kształcenia a poglądy gospodarcze 15
- Wykres 3.3. Poparcie dla partii wśród kierunków społecznych 16
- Wykres 3.4. Poparcie dla partii wśród kierunków humanistycznych 16
- Wykres 3.5. Poparcie dla partii wśród kierunków matematycznych 16
- Wykres 3.6. Poparcie dla partii wśród kierunków przyrodniczych 16
- Wykres 3.7. Kierunek kształcenia a niechęć do wybranych partii 17
- Wykres 3.8. Kierunek kształcenia a głosowanie w wyborach 18
- Wykres 4.1. Opinie na wybrane zagadnienia społeczne 18
- Wykres 4.2. Zgodność opinii respondenta i jego przyjaciela 19
- Wykres 4.3. Podobieństwo poglądów respondenta i jego przyjaciela 20
- Wykres 4.4. Podobieństwo poglądów respondenta i jego rodziców 20
- Wykres 4.5. Częstość rozmów o polityce z rodziną 21
- Wykres 4.6. Możliwość nawiązania relacji z osobą o odmiennych poglądach 21
- Wykres 4.7. Możliwość związania się z kimś o odmiennych poglądach 22

- Rysunek 2.1. Niechęć wyborców innych partii wobec PiS-u 10
- Rysunek 2.2. Niechęć wyborców innych partii wobec RN 10
- Rysunek 2.3. Niechęć wyborców innych partii wobec KORWiN-u 10

Bibliografia

- Babbie, E. (2013). Podstawy badań społecznych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bonica, A. (2012, Listopad). Mapping the Ideological Marketplace. *American Journal of Political Science*.
- CBOS (2011). Jak głosowali młodzi - refleksje powyborcze. Warszawa.
- CBOS, (2021). Poglądy polityczne młodych Polaków, a płeć i miejsce zamieszkania. CBOS.
- CBOS, (2021). Zainteresowanie polityką i poglądy polityczne młodych Polaków na tle ogółu badanych. CBOS.
- Fundacja Konrada Adenauera (2019). Polityczny portret młodych Polaków w 2019 roku. Warszawa.
- Górską, P. (2019). Polaryzacja polityczna w Polsce. Jak bardzo jesteśmy podzieleni? Warszawa: Centrum Badań nad Uprzedzeniami.
- GUS. 2019. Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019 (wyniki wstępne). GUS.
- Messyasz, K. (2015). Postawy polityczne młodzieży polskiej w świetle badań empirycznych. *Władza sądenia*, strony 58-79.
- Oppenheim, A. (2004). Kwestionariusze, wywiady, pomiary postaw. Poznań: Zysk i S-ka.
- Siuda, P. (2016) Ankieta internetowa: zalety i wady – rekapitulacja. W: *Metody badań online*. Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Smyk, A. i Szyrenos, P. (2013). Świadomość polityczna wśród studentów. Białystok.
- Stefaniak, A., Bilewicz, M. i Winiewski, M. (red.) (2015). *Uprzedzenia w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Liberi Libri.
- Wojcieszke, B. (2019). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Zaremba, M. i Żerkowska-Balas, M. (2015). *Partycypacja nowych wyborców*. Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.

Młodym ludziom często zarzuca się brak zainteresowania polityką. Czy faktycznie tak jest? A może interesują ich po prostu inne zagadnienia?

Autorzy niniejszej pracy przebadali ponad 600 studentów i uczniów liceów; na podstawie ich odpowiedzi wysunęli możliwe hipotezy dotyczące poglądów i postaw młodego pokolenia na tematy związane z polityką. Autorzy skupili się przede wszystkim na światopoglądzie badanych, polaryzacji politycznej i hermetyczności ich środowisk. Jednocześnie dla pełniejszego obrazu analiz uwzględniono kierunki studiów respondentów. Wyniki sugerują, że młodzi mają stosunkowo sprecyzowane poglądy i wykazują wyraźny poziom polaryzacji politycznej przy jednoczesnym obracaniu się głównie wśród osób o podobnych poglądach

ISBN 978-83-922588-4-1

9 788392 258841